



Pázmány Péter Katolikus Egyetem  
Bölcsészettudományi Kar  
Szociológiai Intézet  
Szociológia BA

## Melegség és megismerés

*Témavezető tanár:*  
Dr. Szabó – Tóth Kinga  
egyetemi docens

*A szakdolgozat készítője:*  
Ecser Réka  
Szociológia BA

Piliscsaba, 2014.

# Tartalom

i.	Köszönetnyilvánítás .....	4
ii.	Bevezetés .....	4
I.	A vizsgálat elméleti háttere .....	5
I.	1. Alapvető fogalomhasználat a szakdolgozat során .....	5
I.	2. A homoszexualitás története röviden.....	5
I.	3. Láthatóság.....	7
I.	3. 1. Jog.....	9
I.	3. 2. Média .....	10
I.	3. 3. Oktatás .....	11
I.	3. 3. 1. A Melegség és megismerés program: .....	13
II.	A vizsgálat .....	14
II.	1. A kutatási kérdések.....	14
II.	2. Az interjúalanyok általános jellemzése .....	15
II.	3. Óralátogatási tapasztalataim.....	16
II.	4. 1. Az interjúkérdésekre adott válaszok ismertetése: személyes rész. ....	18
II.	4. 1. 1. Szexuális orientáció.....	18
II.	4. 1. 2. Mennyire kezeli nyíltan a szexuális orientációját .....	19
II.	4. 1. 3. Volt szó a családban homoszexualitásról a coming out előtt? .....	21
II.	4. 1. 4. Iskola – személyes tapasztalatok.....	23
II.	4. 1. 5. Média – személyes tapasztalatok és egyéb információforrások.....	25
II.	4. 1. 6. Mit tartasz fontosnak megosztani a személyes történetedből az órán?.....	26
II.	4. 1. 7. A mai fiataloknak mennyire mások a lehetőségei? .....	26
II.	4. 2. Az interjúkérdésekre adott válaszok ismertetése: szakmai rész .....	27
II.	4. 2. 1. Mi volt a motivációd, hogy önkéntes legyél az MM programban?.....	27
II.	4. 2. 2. A program legfőbb céljai .....	28
II.	4. 2. 3. Hol van a magánügy és közügy határa? .....	29
II.	4. 2. 4. A programra érkező reakciók a diákok és tanárok részéről .....	29
II.	4. 2. 5. Bence .....	32
II.	4. 2. 6. Milyen nehézségekkel szembesül a program, illetve mit lehetne még javítani rajta, hogy jobban működjön? .....	35
II.	4. 3. Az interjúelemzés során felmerülő egyéb dimenziók .....	36
II.	4. 3. 1. Vallás.....	36
II.	4. 3. 2. Vidék .....	37
II.	4. 3. 3. Külföld.....	37

II. 4. 3. 4. A szexualitás tabusításával együtt járó hallgatás .....	38
II. 5. Összegzés .....	39
III. Felhasznált irodalom .....	40
IV. Mellékletek .....	43
IV.1. Glosszárium: .....	43

## i. Köszönetnyilvánítás

Hatalmas köszönettel tartozom Horváth Katalinnak, Dr. Szabó - Tóth Kingának és Virág Zsoltnak, valamint az összes MM-es önkéntesnek, akivel interjút készíthettem, és mindenki másnak, aki segítségemre volt abban, hogy ez a dolgozat elkészülhessen.

## ii. Bevezetés

A következő dolgozat egyik célja az, hogy bemutassa a Melegség és megismerés iskolai programot. Ezzel egy időben nem titkolt célja az is, hogy rámutasson a magyar társadalomban, és még inkább a magyar oktatási rendszerben több szinten is fellelhető heteronormativitásra és homofóbiára, mégpedig anélkül, hogy felelősöket keresne vagy ujjal mutogatna bárkire. Az írás szerzője bízik abban, hogy egy demokratikus társadalomban érdeklődéssel fogadják majd mind a programot, mind a szexuális sokféleség témáját, és hiszi, hogy a társadalmi lét és az emberi faj fejleszhető és jobbra tehető. Az ok, amiért a bevezetésben megengedek magamnak ilyen szavakat az, hogy a dolgozat hátralévő részében tudatosan egy jóval semlegesebb nézőpontot és hangnemet igyekeztem felvenni, habár úgy vélem, hogy jelen korunkban az akciószociológiának van legnagyobb haszna az emberiség jövőjét tekintetbe véve. Természetesen ez a dolgozat nem fogja megváltoztatni a világot, annyit azonban remélek tőle, hogy olvasója vagy olvasói a Pázmány Péter Katolikus Egyetemről elgondolkoznak tartalmán és megfontolják, hogy meghívják az említett programot óráikra, képzéseikre.

A Melegség és megismerés program bemutatásán túl a dolgozat az LMBTQ közösség láthatóságával foglalkozik. Saját kutatás gyanánt a program tizenhárom önkéntesének válaszait elemeztem az általam összeállított félig struktúrált kérdőívre.

## I. A vizsgálat elméleti háttere

### I. 1. Alapvető fogalomhasználat a szakdolgozat során

A jelenlegi nemzetközi szexuális kisebbségekkel foglalkozó aktivistamozgalmak az utóbbi években egy egyre bővülő betűszóval igyekeznek összefoglalni a különböző szexuális orientációjú és nemi identitású csoportokat. LGBTQIA, amely a betűk balról jobbra a leszbikus, gay (magyarul M-ként használt, mint meleg), biszexuális, transzszexuális, queer, interszexuális és aszexuális szavakat jelölik.<sup>1</sup> Magyar viszonylatban manapság leggyakrabban az első négy, ritkábban az ötödik betű is helyet kap a köz - és az akadémiai nyelvű diskurzusban.

A szakdolgozatom végén található glosszáriumot kiegészítendően, és egyben előljáróban le kell szögeznem azonban, hogy én a dolgozatomban főként a leszbikus nőkkel, és a meleg férfiakkal foglalkoztam, akikre közösen – időnként az interjúk során is – gyűjtőszóval melegként, vagy homoszexuálisként utalok. Ennek az oka nagyrészt az, hogy a biszexuális, transznemű, és queer csoport láthatatlanabb, mint a meleg és leszbikus identitású emberek csoportja – ebből kifolyólag pedig nemcsak kevesebb (hazai) kutatás foglalkozik velük, de esetenként nehezebb is elérni tagjaikat. Az elmondottak ellenére a B, T és Q témák felmerülnek az interjúk során, ezért fontosnak tartottam megadni a pontos meghatározásukat.

### I. 2. A homoszexualitás története röviden

Az egyes történelmi korszakokban a társadalmak különbözőképpen viszonyultak az azonos neműek kapcsolataihoz. A kezdeti időkben a homoszexualitás történetéről pontosabban a *férfi homoszexualitás* történetéről tudunk beszélni: a nők, mint sok más esetben, itt is láthatatlanabbak voltak a történelem folyamán. Az ókori görögök elfogadott és főként arisztokráciára jellemző szokása utáni középkori és egyházi üldözések után a felvilágosodás korát követően a tudományos érdeklődés körülbelül az 1850-es évektől fordult a jelenség felé. Foucault szerint változás történt abban, hogy a XIX század homoszexuálisát már személyiséggel rendelkező egyénnek lehet tekinteni, így egyfajta meleg identitás kezd kirajzolódni (Eszenyi 2006). Az orvostudomány és a pszichológia számos elméletet dolgozott ki az évek során a homoszexualitás eredetmagyarázatára vonatkozóan, amelyek időnként egymásnak ellentmondóak, illetve be lettek bizonyítva és

---

<sup>1</sup> A meghatározások a mellékletben található glosszáriumban olvashatók.

meg lettek cáfolva.<sup>2</sup>A homoszexualitás 1973-ban kikerült az Amerikai Pszichiátriai Társaság mentális betegségeinek listájáról is.<sup>3</sup>A különböző országok melegmozgalmai és aktivistái a huszadik század közepétől igyekeznek a heteroszexuálisokéval azonos emberi jogokat szerezni a szexuális kisebbségek tagjai számára.

Kinsey és kutatótársai nevéhez kötődik az egyik első nagyobb hatást keltő olyan elmélet, amely a szexualitást már nem fekete-fehér, egyoldalú nézőpontból ábrázolja.<sup>4</sup> Az általuk létrehozott skála az elemzési egységek szexuális tapasztalataiból felépítve azt mutatta, hogy nem csupán teljesen heteroszexuális és teljesen homoszexuális tapasztalatokkal és vonzalmakkal rendelkező emberek léteznek, hanem ezeknek különböző keverékei is nagyobb arányban megfigyelhetők voltak a korabeli amerikai társadalomban.

A szexológia és szociológiai kutatások fejlődésével az 1990-es évek során megjelentek a queer-elméletek, amely a nagyrészt a normától (esetünkben tehát a heteroszexuálistól) eltérő nemi és szexuális identitásokkal, orientációkkal és ezekhez kötődő társadalmi jelenségekkel foglalkoznak. Az utóbbi húsz év alatt ezáltal kialakultak és folynak olyan diskurzusok, amelyek egészen más fénybe helyezve veszik górcső alá az emberi szexualitást, mint korábban.

Arra nézve, hogy adott társadalomban hány ember lehet közvetlenül érintett a homoszexualitásban, még nincs egyezményesen elfogadott tudományos adat. A felméréseket több tényező is megnehezíti vagy befolyásolja. Egyrészt a szexuális orientációval együttes meleg/leszbikus vagy biszexuális identitás elfogadásától, másrészt ennek bevallásától (amely egy bizonyos biztonságérzetnek meglételéhez kötődhet egyes coming-outok esetén), illetve az ettől független szexuális gyakorlatoktól függhet. (Ez utóbbira példa, hogy léteznek olyan szociológiai címkével ellátott 'férfiakkal szexelő férfiak', akik heteroszexuális identitásúnak tartják és vallják magukat.)<sup>56</sup> Ameddig léteznek olyan társadalmi közegek, amelyben a homofóbia hatása érvényesül, nem lehetünk biztosak benne, hogy szexuális kisebbséghez való tartozását minden érintett bevallja. A közbeszédben 1 és 10% közötti értékeket vagy intervallumokat említenek leggyakrabban.

---

<sup>2</sup> Miután jelen dolgozat szempontjából irreleváns a homoszexualitás oka, nem éreztem szükségét az összes elmélet bemutatásának vagy szisztematikus feldolgozásának. – ER

<sup>3</sup> <http://jama.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=187846> (elérhető: 2014. április 05.)

<sup>4</sup> In: *Sexual Behavior in the Human Male* (1948) és *Sexual Behavior in the Human Female* (1953)

<sup>5</sup> a nemzetközi szakirodalom a következőképpen utal rájuk: 'men/males who have sex with men/males'. Hogy a magyar szakirodalomban hogyan jelenik meg ez a kifejezés, nem tudom: a fordítást én végeztem. - ER

<sup>6</sup> [http://en.wikipedia.org/wiki/Demographics\\_of\\_sexual\\_orientation](http://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_sexual_orientation) (elérhető: 2014. április 5.)

Nem kívánom részletesebben kifejteni a homoszexualitás társadalmi megítélésének változásait az emberiség történelmének során: a saját álláspontom, amelynek az alapjaira épül mind a témához való alapvető attitűdöm és a kutatás egésze, hogy a homoszexualitás egy természetes, a világban megfigyelhető jelenség, amely nem szorul megmagyarázásra (és egyben a kialakulásának okkeresére) vagy a homoszexuális egyének identitásának bármiféle megváltoztatására való törekvésre.

Annyit azonban feltétlenül elmondhatunk, hogy a világban folyó változásoknak köszönhetően az elmúlt évek során a nyugati országokban egyre több kutatás is foglalkozott és foglalkozik LMBTQ témákkal. Ugyanez igaz Magyarországra a rendszerváltás utáni évektől kezdődően.

### I. 3. Láthatóság

Az LMBTQ kisebbségek láthatósága különbözik a társadalomban fellelhető többi kisebbségétől, mivel a csoportnak nincsenek olyan jellemzően közös jegyei, amelyek a többségi társadalom tagjaitól 'első ránézésre' nagyobb mértékben elkülönítenék, mint például egyes fogyatékkal élő vagy etnikai kisebbséghez tartozó emberek esetében (Takács 2006:21).

Ennek a kijelentésnek némileg ellentmondóan, az iskolákban vagy egyéb színtereken történő homofóbia megnyilvánulásai általában valós vagy vélt csoporthoz tartozó egyéneken csapódnak le (UNESCO 2012), azoknak a társadalomban élő sztereotípiáknak köszönhetően, amelyek a meleg vagy leszbikus embereknek a szexualitását a nemi reprezentációjával összemossa. Ennek eredményeképp az elvárt hagyományos társadalmi férfi/női standardba nem illő viselkedéssel vagy kinézettel rendelkező egyének – szexuális orientációjuktól függetlenül – áldozatul eshetnek eltérő mértékű zaklatásnak. Ezeknek a legradikálisabb esetei a gyűlöletbűncselekmények és az iskolai zaklatás, amely komoly testi és pszichológiai károkkal járhat (D'Augelly 2008; IOM 2011).

Nem tudjuk azonban teljes bizonyossággal megállapítani egy embertársunk szexualitását külső jelekből, és mivel a heteronormatív társadalmi berendezkedésekben automatikusan heteroszexuálisnak tartjuk a körülöttünk élőket, ezért a melegközösség tagjainak

önmaguknak kell megosztaniuk velünk a saját identitásukat; ezt nevezik coming out-nak, előbújásnak.

Több olvasmányból törekedtem összeállítani azokat a társadalmi színtereket, amelyekben a meleg és leszbikus emberek láthatatlanok, mert az osztársadalom heteronormativitása következtében rendszerint heteroszexuálisként könyveli el őket, és csak abban az esetben válhatnak láthatóvá, ha személyesen úgy döntenek, hogy előbújnak.

A láthatóság színterei a következők: család, személyközi kapcsolatok, iskola (és szakemberképzés), munkahely, egészségügy és más szociális intézmények, sport és egyéb szabadidős tevékenységek, vallási intézmények, jogalkotás és büntetvégrehajtás, kulturális programok, média-reprezentáció, kutatások, és az elérhető információkhoz való szabad hozzájutás (Coll-Planas 2011; Takács 2006; Takács 2007). Ennek megfelelően tehát a homoszexuális egyén mikro, mezo és makro-szinten is kisebbségi helyzetben van heteroszexuális társaihoz képest a társadalomban.

A mindennapokban is gyakran felmerülő láthatósági kérdés, hogy „magán- vagy közügyként kezelendő-e a homoszexualitás?”. Egy tanulmány kiemeli, hogy egy bizonyos kettős mércét alkalmazunk attól függően, hogy heteroszexuális vagy homoszexuális párok hogyan használják a közös tereket: az itt történő kézen fogva járást, csókolózást vagy a partnerről való beszédet az azonos nemű pároknál provokációnak vagy sértőnek, míg a különeműeknél ezeket természetesnek tekintve. A többség tagjainak jellemző véleménye, hogy az LMBT személyeknek nem kellene láthatónak lennie, csak a privát szférájukban kezelve nyíltan melegségüket (CoE 2011).

Egy napjainkban megfigyelhető jelenség, hogy híres személyek (sportolók, politikusok, színészek stb.) coming out-olnak. Ez a mai globális világban jelen lévő médianyilvánosságban és a gyorsan terjedő információ segítségével nagy erővel bír, és nemcsak láthatóságot teremt, de reményt kelt és példaképeket is állít az LMBT fiatalok elé. Úgy gondolom, hogy ez egy különleges módja a láthatóság növelésének: egyszerre egyéni, ám társadalmi vetületekkel is rendelkezik. Alapvetően ugyanilyen mechanizmusok figyelhetők meg a mikrokörnyezetekben is, amikor egyes személyek előbújása arra kényszeríti a körülöttük élőket (családtagjaikat, barátait, stb.), hogy foglalkozzanak a homoszexualitás jelenségével és aspektusaival.



Véleményem szerint azonban szervezeti szinten három szervnek van nagyobb hatása és egyben a legtöbb lehetősége arra, hogy pozitív változásokat idézzen elő a meleg emberek életének és társadalmi láthatóságának javítására: a jognak és politikának, a médiumoknak és az oktatásnak. Dolgozatomban a legutóbbi területet fogom részletesen megvizsgálni, főként a Melegség és megismerés iskolai program relációjában, illetve pár szóval illetem a másik kettőt, ezzel elhelyezve a homoszexualitás témakörét a mai Magyarország hozzáállása szempontjából.

### I. 3. 1. Jog

Nemzetközi szinten a miénknél liberálisabb és konzervatívabb törvények is érvényben vannak. A spektrum egyik végén lévő országokban a homoszexualitás gyakorlása halál- vagy börtönbüntetéssel „honorált”. A legmegengedőbb országokban vagy államokban azonos vagy közel azonos jogok illetik meg a homoszexuális személyeket és párokat is, esetenként házasságkötést, közös örökbefogadást is lehetővé téve. Ez a kijelentés a 2014-es év elején Európa nyugati részének egyes országaira, és az USA bizonyos államainak területeire vonatkozatható. Amikor a továbbiakban a 'nemzetközi helyzet' fogalmat használom, azt minden esetben ezekre a területekre értem.

Magyarországon a 2012-es alkotmánynak értelmében a házasság intézménye férfi és nő közötti életközösséget jelent, a családi kapcsolat alapjául pedig a házasságot és a szülő-gyerek kapcsolatot tekinti (Magyarország Alaptörvénye, Alapvetés L. cikk, 1. cikkely). Ezzel láthatatlanná téve az azonos nemű párokat és családjukat (Márton 2013).

Az Alaptörvény XV. cikk, 2. cikkelye arról is beszámol, hogy „Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.” A szexuális orientáció szerinti megkülönböztetés tilalma nincs külön megemlítve.

Magyarországon 2009 óta egy úgynevezett Bejegyzett Élettársi Kapcsolat kötése áll rendelkezésre az azonos nemű pároknak. Ez a házassághoz hasonló jogokkal ruházza fel a megkötőit, azon különbségekkel, hogy a. a felek nem vehetik fel egymás nevét, b. a felek nem fogadhatnak örökbe gyermeket, vagy nem válhat az egyik fél a másik gyermekének törvény által elismert szülőjévé, és a Bejegyzett Élettársi Kapcsolatot kötött személyek nem részesülhetnek mesterséges megtermékenyítésben (2009. évi XXIX. törvény).

### I. 3. 2. Média

Egy szlovéniai médiakutatás során (idézi CoE 2011:32) öt nagyobb kategóriába sorolták a leszbikus, meleg és biszexuális emberek médiareprezentációját:<sup>7</sup>

1. „sztereotipizáló (merev gender-konstrukciókra támaszkodóak, amelyek a meleg férfit nőiesként és a leszbikus nőt férfiasként ábrázolják)
2. medikalizáló (a homoszexualitást orvosi és pszichiátriai terekre kiszolgáltatató és okkereső bemutatás)
3. szexualizáció (a homoszexualitás csupán szexualitásra történő leredukálása)
4. titoktartás (a homoszexualitást elrejtettként, vagy szégyennel és megbánással kapcsolatosan jeleníti meg)
5. normalizáció (a homoszexuálisokat heteroszexuálisokkal megegyezőnek mutatja, a homoszexualitást kevésbé fenyegetően és politikailag korrekten ábrázolva)”

Magyarországi viszonyokat tekintve azt mondhatjuk, hogy meleg férfiak és leszbikus nők időnként megjelennek a magyar műsorokban is. Egy érdekes kutatásnak ígérkezne megkeresni a ma (vagy akár egy bizonyos időintervallumban) sugárzott magyarok által készített magyar televíziós programokat, hogy mennyi LGBT karaktert tartalmaznak és őket milyenek mutatják be.

Én ezzel nem foglalkoztam,<sup>8</sup> ám egyetlen időben közeli példát kiragadva, 2013 decemberében az ország több részében vetített és nagy médiakampánnyal kísért Coming out című magyar romantikus vígjáték is a melegség témáját dolgozza fel. Habár mind a film megítélése mind az üzenete kétes, az alkotást egy hónap alatt százezren néztek meg a mozikban.<sup>9</sup>

Takács Judit (2007:31) elkülöníti a mainstream médiát az LGBT közösség tagjai által gyártott „saját médiától”. Ez utóbbira jellemző, hogy a kisebbség tagjai által gyártott, és általában célközönségük is a saját csoportuknak tagjai. Abból a szükségletből születnek, hogy a mainstream médiával ellentétben pozitív szerepmolleket törekednek és képesek nyújtani az LGBT emberek identitásépítéséhez. Legfőbb céljuk az információszolgáltatás. Korunkban a legelérhetőbb fórum erre az internet. A később bemutatott programot

---

<sup>7</sup> A fordítás angol nyelvből történt, általam. - ER

<sup>8</sup> ahogyan több média-területtel, mint például a rádióval vagy a nyomtatott sajtóval sem,

<sup>9</sup> <http://filmtekercs.hu/hirek/vitathatatlan-a-coming-out-sikere-a-film-1-honap-alatt-elerte-a-100-000-nezot> (elérhető: 2014. április 5.)

üzemeltető két szervezet, a Labrisz Leszbikus Egyesület<sup>10</sup> és a Szimpozion Egyesület<sup>11</sup> honlapjain elérhető tartalmak is ezt illusztrálják. Egy kiemelten tartalomdús oldal a már nem frissülő otkenyer.hu, amely a homoszexualitással több aspektusból foglalkozóan rengeteg írott anyagot és hasznos linket tartalmaz, többet keresztény és melegbarát szemszögből.

### I. 3. 3. Oktatás

Az iskola és oktatási rendszer az egyik legjelentősebb másodlagos szocializációs közeg az emberek életében: ez az a platform, amelyen egy felnövekvő ember a legtöbb információhoz és tudásanyaghoz jut, illetve az a közösség és időszak, ahol kamaszkora során a személyisége nagy mértékben átformálódik és kifejlődik.

Az általam felvetett probléma kétélű: a diákok oktatásban való részvételük alatt általában nem kapnak legitim, felnőttektől érkező információkat a szexuális sokféleségről, ezzel szemben kortársi kapcsolataikban erős előítéletekkel terhelt attitűdöket kapnak kézhez a homoszexualitás témájában.

Egy olyan fiatal számára, aki önmagában az átlagostól eltérő vonzalmakat észlel, félelmet keltő lehet, ha nincsenek információi a homoszexualitásról (vagy csak előítéletektől terhesek), és egyszeriben érezheti azt, hogy 'egyedül van a világban'. Könnyen előfordulhat, hogy az átlagostól eltérő szexuális orientációjú fiatal elszigetelődik, kirekesztődik, viktimizálódik. A heteroszexuális társaiknál nagyobb eséllyel zaklathatják őket, ezért nagyobb esély van náluk egészségügyi problémák kialakulására, és ez, vagy az iskolai bullying miatti intézménytől való távolmaradás rosszabb iskolai teljesítményt is eredményezhet (IOM 2011). Ezek által lehetséges, hogy az egyén később nem tud teljes jogú, hasznos tagjává válni a társadalomnak (D'Augelly 2008; Takács 2006).

Több kutatás kimutatta azt, hogy a megfelelő iskolai szabályozások és támogató iskolai légkör esetén az LMBT fiatalokra kevesebb teher helyeződik (IOM 2011). Ennek ellenére több kutatási eredmény beszámol arról is, hogy az eddig megvalósított szabályozások nem minden esetben érik el a kíván hatást, vagyis a zaklatások vagy verbális támadások megszűnését (Warwick et al. 2004).

Nemzetközi szinten a problémamegoldási kísérletek leginkább arra törekszenek, hogy a tanulók közötti viszonyt (és időnként a tantestületit is) úgy szabályozzák, hogy

---

<sup>10</sup> <http://www.labrisz.hu/> (elérhető: 2014. április 5.)

<sup>11</sup> <http://www.melegvagyok.hu/> (elérhető: 2014. április 5.)

a 'bullying'- jelenséget kiiktassák, és a homofóbiából adódó zaklatásokat megakadályozzák.

Az iskolai házirendekben megjelenő szabályozásokon kívül nemzetközi szinten megfigyelhető egy másik kezdeményezés elterjedte is. A meleg-hetero szövetségek<sup>12</sup> olyan iskolán belüli diákcsoportokat jelentenek, akik egy olyan biztonságos környezet megteremtésére törekednek, ahol az LMBT és heteroszexuális diákok találkozhatnak, támogathatják egymást és együtt küzdhetnek a homo- és transzfóbia ellen (Eszenyi 2006).<sup>13</sup>

Más oldalról megközelítve a problémakört, Európa-szerte megfigyelhető az iskolai tananyagok heteronormativitása, amely az LMBT témák és emberek láthatatlanná tételében, avagy abban fejeződik ki, hogy az átadott információk helytelenek és előítéletekkel terheseek (CoE 2011).

Magyarországon egy kutatás született szegedi fiatalok körében, amely a homoszexualitáshoz való hozzáállásukat vizsgálta. Az itt mértékből az derült ki, hogy a felmérésben részt vevő diákoknak nincsenek különösebben konkrét ismereteik a homoszexualitás okairól, és nincs határozott véleményük a felsorolt sztereotíp állításokról. Az eredmények szerint a fiúk nagyobb mértékben voltak elutasítóak, mint a lányok, de általánosan toleránsnak tekintették őket az adatok feldolgozói (Takács I. 2011).

Egy fókuszcsoportos alkalmon, amelyen tanárok és pedagógushallgatók vettek részt (három csoportra osztva, amiből az egyik kizárólag LMBT tanárokat tartalmazott), szintén megfogalmazódott, hogy az LMBT-témákat övező csendet az iskolákban három okból is szükség lenne bevezetni a jelen lévő diskurzusokba. Egyrészt, mivel a diákok egymást között egyébként is beszélgetnek róla, másrészt az elfogadó attitűdök kialakítása végett, illetve az osztályokban jelen lévő érintettek segítésére. A kutatás tagjai azonban azon félelmeiknek is hangot adnak, hogy ha „túlzásba vinnék” a homoszexualitásról szóló diskurzusokat, az netán a gyerekek szexuális orientációjára is hatással lehet (Mészáros 2011). (Ugyanez a gondolkodásmód nemzetközi kutatások során is megemlítődik, mint akadályozó tényező: azonos neműekhez vonzódó emberek esetén sokan félelmüket fejezik ki arra vonatkozóan, hogy a homoszexuális tanár személyének közelsége „beszennyezheti

---

<sup>12</sup> gay-straight alliences, ford. – ER

<sup>13</sup> <http://www.gsanetwork.org/> (elérhető: 2014. április 5.)

a gyermekek szexuális ártatlanságát és a (hetero)szexualitásuk félreorientálódhat” (Warick et al. 2004:19).<sup>14)</sup>

Az LMBT tanárookra vonatkozóan a fókuszcsoport résztvevői szinte lehetetlennek érezték, hogy egy magyar középiskolás tanár nyíltan legyen LMBT személy. A résztvevők továbbá egyöntetűen inkompetensnek érezték magukat abban a kérdésben, hogyan lehetne elkezdni vagy kezelni egy homoszexualitásról szóló diskurzust az iskolákban (Mészáros 2011).

Erre az igényre válaszul megemlítendő a *Már nem tabu – tanári kézikönyv a melegokről, leszbikusokról, biszexuálisokról, transzneműekről* című segédlet (Sándor 2002), amely ötleteket és feladatokat vonultat fel erre nézve, és amely tulajdonképpen a Melegség és megismerés program képzési anyagát tartalmazza.<sup>15</sup>

### I. 3. 3. 1. A Melegség és megismerés program:

Saját kutatásomban a Melegség és megismerés iskolai programot állítottam a középpontba.

A Melegség és megismerés program egy tolerancianövelő magyar oktatási csomag, amely arra vállalkozik, hogy láthatóbbá tegye az LMBTQ közösséget azáltal, hogy meleg és leszbikus emberek személyes tapasztalataik mellett pontos információkkal szolgálnak a homoszexualitásról és a szexuális kisebbség tagjainak életéről. A 2000 óta működő programot meghívásos alapon lehet elérni: általában középiskolákban tartják meg interaktív órákat, azonban felnőttképzési céllal is megkereshetők. Jelenleg két nagyobb magyarországi homoszexualitással foglalkozó szervezete, a Szimpozion Baráti Társaság Meleg, Leszbikus, Biszexuális és Transznemű Fiatalok Kulturális, Oktatási és Szabadidős Közhasznú Egyesület (a későbbiekben röviden: Szimpozion Egyesület) és a Labrisz Leszbikus Egyesület irányítása alatt tevékenykedik.

A program kezdete óta sok vihart átélt. A forradalmi lépések címmel megjelent tanulmány (Solymár 2002) számot ad a támadásokról, amelyek sok oldalról érték a kezdeményezést a korai időkben.<sup>16</sup> A toleranciaprogram képviselői ezekben a pontokban foglalták össze cáfolataikat a hozzájuk visszajutó, a program ellehetetlenítését megcélzó véleményekre (Solymár 2002:123):

„1. Nem gondoljuk, hogy ha különböző szexuális orientációjú emberek békés egymás mellett éléséről beszélünk, az bárki szexuális orientációját befolyásolná.

---

<sup>14</sup> A fordítás angol nyelvből történt, általam. – ER

<sup>15</sup> <http://www.labrisz.hu/node/82> (elérhető: 2014. április 5.)

<sup>16</sup> Akkoriban egyedül a Labrisz Leszbikus Egyesület égisze alatt működött a program.

2. Nem gondoljuk, hogy a szexuális orientáció divatként terjedhet, divatáramlatokkal változik és változtatható.
3. Nem gondoljuk, hogy a 14–18 éves korosztály még túl fiatal és törékeny ahhoz, hogy halljon meleg, lesbikus, biszexuális vagy transznemű embertársainak elfogadásáról.
4. Nem gondoljuk, hogy a toleranciáról való beszéd meggátolná a tizenéveseket önmaguk megismerésében.
5. Nem gondoljuk, hogy csupán pszichológusok, orvosok és tanárok beszélhetnek hitelesen a meleg, lesbikus, biszexuálisok és transzneműek elfogadásáról.”

Lányi Katalin 2010-ben készített egy hatásvizsgálatot, amelyben egy egyetemi kurzus résztvevőinek előítéletességét vizsgálta az LMBT személyekkel szemben (Lányi 2011). Két kérdőív kitöltésére került sor a kurzus hallgatóinak a Melegség és megismerés programon való részvétele előtt és után. A tapasztalatokat a szerző a következőképpen foglalja össze:

„A csoportos foglalkozás előtt és után felvett elutasítás-elfogadás értékeket összehasonlítva azt találhatjuk, hogy mindkét nemnél szignifikánsan emelkedett az elfogadás átlagos szintje [...] a férfiaknál drasztikusan visszaesett a teljesen elutasítók aránya 46%-ról 10%-ra, emellett a teljesen elfogadók aránya 11%-ról 24%-ra nőtt. A nőknél is volt változás, a teljes elfogadás aránya 64%-ról 78%-ra emelkedett, míg a teljes elutasítás 8%-ról 2%-ra csökkent.” (Lányi 2011:172-3).

Mivel az elkészített interjúim egyik része a Melegség és megismerés (a későbbiekben időnként 'MM' vagy 'MM program'-ként rövidített) programról szólt, úgy döntöttem, hogy a program eddig nem ismertett részeit és működési pontjait a kutatásban résztvevők saját szavaival mutatom be a későbbiek során.

## II. A vizsgálat

### II. 1. A kutatási kérdések

Kutatási kérdéseim a következők voltak: az alanyaim saját gyermekkori, és a Melegség és megismerés programban való részvételükből adódó tapasztalataikat tekintve: jelen volt/van-e az oktatásban (általános és középiskolában), illetve a családban és a médiában a homoszexualitás témája? Amennyiben igen, milyen szempontok és attitűdök kísérik,

amennyiben nem, milyen alternatív megoldási kísérletek alakultak ki a hiány pótlására, és honnan szerezték meg alanyaim az alapvető ismereteiket a homoszexualitásról?

## II.2. Az interjúalanyok általános jellemzése

Interjúalanyoknak azokat az önkéntes alapon jelentkező embereket választottam, akik részesültek a Melegség és megismerés program arra irányuló képzésében, ami a programot felkészített órartartókkal látja el. Miután a Melegség és megismerés program képviselőit felkerestem és engedélyt kaptam arra, hogy őrölük szakdolgozzak, segítséget kaptam tőlük abban is, hogy önkénteseikkel kapcsolatba lépve az interjúadásra hajlandó személyeket megtaláljam. Internetes megkereséseimre tizenhárman jelentkeztek. Nagyobb részük órartartóként is kipróbálta már magát, ám négyen voltak, akik az interjú készítésekor még csak hospitáltak (vagyis saját órartartásuk előtt a képzés szabályai szerint még megfigyelőként vesznek részt megszabott mennyiségű MM órán, mielőtt ők maguk is tartanának).

Összesen tizenhárom interjú készült el 2014 január-február időintervallumában. Hét nő és hat férfi beszélgetett velem, a legfiatalabb alany 19, a legidősebb 45 éves korú volt az interjú készítésekor. Az életkori és társadalomtörténeti eltérésekből (ti. hogy az alany iskolás éveit a rendszerváltás előttre vagy utánra estek) adódóan nagy különbségeket fedezhetnénk fel az alanyok háttérében. Azonban mivel az alanyok saját meleg vagy lesbikus identitásának felfedezése és/vagy elfogadása sokszor egyedien zajlott, összességében homogénnek kezeltem a csoportot. Nagyon ritkán „20-as, 30-as, és 40-es éveiben járók”-ként csoportosítottam őket, amit kiemelek majd, ha valahol relevánssá válik.

Az interjúvázlat huszonöt kérdést tartalmazott, ám félig struktúrált jellege megengedte számomra, hogy két különlegesebb esetben pár kérdéssel kiegészítsem, illetve alkalmanként felborítsam a kérdések sorrendjét. Mivel a programnak alapvetése, hogy a diákok, vagy ritkább esetben egyéb célközönség számára 'élőben' is bemutasson azonos neműekhez vonzódó embereket, így minden alanyom lesbikus, meleg vagy queer identitású személy. Az interjú első felében saját életükről és diákkori tapasztalataikról kérdeztem őket, a második felében pedig az MM programról és ehhez kapcsolódóan a saját hozzáállásukról a program részeihez és egészéhez. Az interjúk több mint fele (8 darab) a szakdolgozat írójának, vagy az alanyok lakásán (egy esetben munkahelyén) zajlott, kettő melegszervezetek irodájában, a többi pedig különböző nyilvános helyeken (főként kávézóban).

Két esetben korábbról már jobban ismertem az alanyokat, két esetben látásból. Mindenki mással az interjú során találkoztam először. Az anonimitás megőrzése végett mindenki álnevet választott, az alanyok ezek alapján vannak emlegetve a dolgozatban. Az interjúrészletekben a konkrétan említett helység, iskola vagy személyneveket szintén cenzúráztam.

Természetesen a tény, hogy az alanyok mind úgy döntöttek, hogy szeretnének részt venni ennek a programnak a munkájában azt mutatja, hogy a szexuális orientációjukon kívül közös jellemzőjük az is, hogy motiváltak voltak arra, hogy a meleg közösséget, és egy toleránsabb többségi társadalom kinevelését segítsék.

Nagyon érdekes vizsgálat lenne az MM órán részt vett diákokkal vagy felnőttekkel készíteni interjúkat, én azonban a potenciális alanyok nehezebb elérhetősége miatt erre nem vállalkoztam.

## II. 3. Óralátogatási tapasztalataim

Az interjúk készítésén kívül három alkalommal vettem részt megfigyelőként Melegség és megismerés foglalkozásokon: kétszer egyetemi környezetben, és egyszer középiskolában. Egyetlen alkalommal sem voltak jelen negyvennél többen, így minden foglalkozáson körberakott székeken ültek a résztvevők. Mindhárom órára jellemző volt, hogy a diákok aktívan, érdeklődve figyeltek, és (kisebb-nagyobb mértékben) részt vettek a diskurzusokban. Az egyik egyetemi óra angolul folyt.

Az általam látottak alapján egy Melegség és megismerés óra a következő elemekből áll:<sup>17</sup>

1. az óratartók rövid bemutatkozása, vagy a meghívott tanár által történő bemutatásuk. Az önkéntesek röviden ismertetik az egyesületeket, amelyeket képviselnek, és egyéb információkat is elérhetővé tesznek, amelyek a melegség témájában a továbbiakban a diákok saját belátása szerint használhatók (elvihető szórólapok és információs füzetecskék meleg egyesületektől, táblára írt weblapcímek, stb.).
2. 'jégtörő' játék vagy játékok, amelyek általában mozgásosak, feszültség és hangulatoldásra szolgálnak, illetve megmutatják, hogy a jelenlevők milyen közös tulajdonságokkal rendelkeznek. Egy ilyen gyakorlat például a „gyümölcsaláta”

---

<sup>17</sup> Egy 'tipikus óravázlatot' a program hivatalos szórólapja is ismertet, ez én leírással nagyobb részben megegyező információkat tartalmaz, és legfeljebb sorrendbeli különbségek merülhetnek fel közöttük (<http://www.melegvagyok.hu/mm>) (elérhető: 2014. április 5.)



névre hallgat. A kör közepén álló ember mond egy állítást, ami igaz önmagára, például: „szeretem az eperfagyit”, vagy „sétáltam már kézenfogva lánnyal”. Azok, akikre igaz az adott mondat, felállnak széjükről, és gyorsan keresnek maguknak egy új helyet. Mivel a körben eggyel kevesebb szék van, mint ahány résztvevő, középen rotálódva mindig marad egy ember, aki új állítást mondhat.

3. az órartartók elmesélik a személyes történetüket (coming out-ról, önelfogadásról, pártalálásról szokott például szó esni), majd arra bátorítják a diákokat, hogy tegyék fel kérdéseiket akár a történetek kapcsán, akár általánosan LMBTQ témákról. Ha még nem történt volna meg, elmagyaráznak fogalmakat (például arra vonatkozóan, kik a transzneműek/biszexuálisok, stb.)
4. ha már nincs több kérdés, újabb gyakorlatok következnek: diszkriminációval vagy egyéb melegséggel kapcsolatos beszélgetéssel, diákok között rendezett vitával vagy helyzetgyakorlatokkal találkozhatunk itt.
5. az alkalom lezárása, a visszajelző kérdőív kitöltése, elköszönés.

A középiskolai órán a „gyümölcssláta” nevű gyakorlat során kiderült, hogy voltak olyan diákok a csoportban (ebben az esetben jelentkezéssel alapon lehetett részt venni ezen a programon, ami több alternatív rendezvényt is kínáló különlegesebb tanítási napon került megrendezésre, így több osztályból keveredtek a diákok, és legtöbbször látszólag a 15-16 éves korosztályhoz tartozott), akik rendelkeztek meleg, leszbikus vagy biszexuális ismerőssel. Arra a kijelentésre, hogy „csókolóztam már lánnyal”, egy ott jelen lévő diáklány is helyet cserélt a fiúkkal együtt. Azt is érdekesnek tartottam, hogy a csoport hangoztatott olyan véleményeket, miszerint elkerülhetetlen, hogy valakit a középiskolás éve alatt ne érjen bizonyos szintű zaklatás. *„Úgyis mindenkit szívatnak! Majd túllépnek rajta.”* – volt egy jelenlévő véleménye.

Az egyik egyetemi órán a hosszabb gyakorlatokat tartalmazó részben a hallgatóság csoportokra osztva vitatkozott a következő témakörökről: melegházasság, melegfelvonulás, a melegek gyereknevelése. Elfogadó és elutasító hangokat egyaránt lehetett hallani.

Egy másik, több önkéntes által kedvelt hosszabb gyakorlat (ami az Első Szerelmem nevet viseli) remekül demonstrálja a leszbikus és meleg, illetve a heteroszexuális emberek társadalmi helyzetében megjelenő egyenlőtlenségeket:

*„Lényegében az a játéknak röviden a lényege, hogy két csoportra bontjuk az osztályt, az egyik csoport a heteroszexuális, a másik a homoszexuális tábor. És [kiadjuk feladatnak, hogy<sup>18</sup>]mindenki képzelje magát ilyen 17-18 évesnek [és abba a táborba tartozónak szexualitását illetően, amelybe beosztották], ha van tanár, akkor ő is. És [el]mondjuk, hogy a szerelmét úgy hívják, hogy Gabi. És ilyen nagyon egyszerű, hétköznapi kérdéseket teszünk fel a diákoknak, és igazából meg kell számolniuk [magukban] – azt hiszem, hogy 21 vagy 22 kérdés van – hogy ebből a huszonegynéhány kérdésből hány igent tudnak összeszedni. Ilyenek vannak benne például, hogy „Párommal Gabival végigsétálhatok bármikor az iskola udvarán”. Vagy például „szüleim karácsonyi vacsorára ugyanúgy meghívják páromat, Gabit”. És akkor ilyen állításokból vagy igen, vagy nem lesz a válasz, és mindig az jön ki szinte, hogy a homoszexuális csoportba olyan hat-hét igen válasz jön össze. Tehát lényegébe aki – tehát számolunk vissza, hogy ki az, akinek 21-20-19-18 igenje gyűlt össze, az mind leül. És igazából azt látjuk, hogy a heteroszexuálisok már rég ülnek, a 15,16, akár mennyi válaszukkal, és a homoszexuális csoport az még mindig áll. És ez olyan megdöbbentő tud lenni. (Bea, 37)*

## II. 4. 1. Az interjúkérdésekre adott válaszok ismertetése: személyes rész.

### II. 4. 1. 1. Szexuális orientáció

Az interjú bevezető kérdéseinek egyikeként megkértem az alanyokat, hogy mutassák be magukat pár szóval. Kíváncsi voltam arra, hogy a szexuális orientációjukat mennyire kiemelt helyen említik az önbemutatóban: ezt azonban azért nem tartom érvényes eredménynek, mivel mindenki tisztában volt azzal a ténnyel, hogy Melegség és megismerés témában megyek kutatni. Ennek az oknak tulajdonítom, hogy kevesen voltak, akiknek külön rá kellett kérdeznem a szexuális orientációjára, a nagy részük a rövid bemutatkozások részekén erre is kitért. A továbbiakban lesbikus és meleg alanyokként fogok rájuk utalni, ám itt meg kell említenem, hogy a tizenhárom személyből nemek szerint öt-öt identifikálta magát határozottan lesbikusnak vagy melegnek, hárman pedig egyéb módokon (queer, „jelenleg lesbikus párkapcsolatra vágyom”, és még egy, ami így hangzik:

---

<sup>18</sup> Az értelmezést segítő beszúrásaim az interjúk szövegébe a továbbiakban mindig [ezzel] a zárójellel lesznek jelölve. – ER

*Egy ilyen felületes hétköznapi beszélgetésben azt szoktam mondani rá, hogy meleg vagyok, de egyébként meg... nem szeretem magam kategorizálni semennyire se, tehát, ha komolyabban beszélek valakinek erről a kérdésről akkor azt szoktam mondani, hogy a fiúkhoz vonzódok, sokkal-sokkal jobban, mint a lányokhoz, de lányokhoz is vonzódok, meg volt párkapcsolatom lánnyal is, és... igazából sem melegnek, sem biszexnek nem szeretem címkézni magam, tehát igazából ilyen címkementesen képelem a... ahogy gondolok saját magamra.” (Bence, 32).)*

Rajtuk kívül még hárman említették, hogy az identitásuk kialakulása, megtalálása során gondolkodtak azon is, hogy biszexuálisként definiálják magukat (két nő, egy férfi). Ezt azért tartottam fontosnak kiemelni, mert az elméleti részben említett új nézőpontokból szemlélt szexualitásra utalva úgy érzetem, az alanyok kis része is nyitottnak tekinthető arra, hogy szexualitását ne véglegesen vagy végletekként személje.

#### II. 4. 1. 2. Mennyire kezeli nyíltan a szexuális orientációját

Három kategóriát különítettem el, ezek a: „mindenki tudja” (családtagok, barátok és munkahelyi ismerettségek is), a „mindenki tudja, kivéve” (személyenként általában egy ember vagy kisebb csoport, például: nagymama, egyes munkatársak, főnökök, egy homofób diák, és egy csoport fiatal). Ez utóbbi a következőképpen hangzott el:

*„Van egy [város]-i kortárs segítő csoport, ők 18 évesek. És két éve kezdtem el velük dolgozni, és meglehetősen erőteljes jobboldali érzelmeik vannak, és ott a munkámat azt nagyban korlátozta volna. Velük személyes kapcsolatot kell kialakítani és ha én belépnék oda hozzájuk, és azzal kezdeném, hogy meleg vagyok, egyértelmű, hogy ez őket visszadobta volna.” (Gábor, 26)*

Csupán egyetlen személy volt, aki vidéki, vallásos gyökerei és fiatal kora (19 év) kapcsán szüleinek és vidéki barátai nagy részének még nem bújt elő, ám ő is arról nyilatkozott, hogy ezt mindenképpen meg szeretné tenni a jövőben. Összességében minden alanyom nyíltan tartotta magát a szexuális orientációjával kapcsolatban; többen kifejezték, hogy nem hazudnának, vagy egy idegennel való beszélgetésben sem tagadnák le identitásukat.

Érdekesnek tartom megemlíteni, hogy öt interjúalanyom (akik közül egyikük sem huszonéves) is kijelentette, mintegy a nyíltságuknak fokmértékeként, hogy szexuális orientációjuk a facebook-oldalukból is kiderül.

A coming out-kérdésre hárman is megfogalmazták a gondolatot, hogy egy heteroszexuálistól eltérő szexuális orientációval rendelkező embernek nagyon gyakran elő kell bújniia környezete számára:

*„Ez nyilván nem **egy** coming out, hanem... mert az ember életében egy új találkozáskor eldönti, hogy coming out, vagy nem coming out.” (Eszter, 33)*

*„Én mindig azt mondom, és én tényleg úgy élem meg, hogy gyakorlatilag az életem az naponta egy újabb és újabb coming out, mert mindig más emberekkel is találkozom és egyszerűen szinte elképzelhetetlen, hogy ezzel így ne szembesüljek nap mint nap. [...] Tehát, hogy egyszerűen alapvetően azt feltételezik az emberről, hogy ha férfi, akkor egy nővel van bármilyen párkapcsolatban, és fel kell világosítani őket, hogy nem. És hát ugye volt már arra példa igen, hogy bőrgyógyászatban, - szerencsére nekem nem volt semmi bajom, de mivel a partneremnek volt, ezért nekem is el kellett mennem- és ott a bőrgyógyásznál igenis muszáj volt elmondani, hogy én nem nővel, és akkor, mikor az orvos folyamatosan így mondta, hogy akkor menjek és a feleségemnek is szóljak, hogy ő is szedje ezt a gyógyszert és mondtam, hogy hát **nem**, mert hogy én meleg vagyok. Tehát vannak ilyen helyzetek, ami egy teljesen hétköznapi dolog, és az embernek muszáj az orvosnak is ezt így előadnia. Meg például most a legutóbbi coming out-om az a házban történt, ahol lakunk. Mert egyszer csak megkérdezték tőlem a többiek kedvesen, hogy ő ki, akivel engem olyan sokat látnak. Mondjuk már tényleg régóta, már 2 és fél éve élünk együtt ott. És akkor ugye el kellett mondanom, hogy ő az élettársam, akivel együtt élünk, és akkor így néma csönd [volt], egy perc[ig]. És akkor utána pozitívan kérdezősködtek és beszélgettünk. Hát ilyen elég sokrétű és tényleg azt gondolom, hogy a baráti körtől az új ismeretségeken keresztül a munkahelyig, orvos, mindenhol előfordulnak ezek.” (Imre, 45)*

Arról is megkérdeztem az interjúra vállalkozókat, mikor hallottak először homoszexualitásra utaló szavakat (konkrétan ezek hangzottak el a kérdésben: buzi, lesbikus, homoszexuális). Az ilyen emlékeket felidézni tudó válaszadók mind általános iskolás életkorokat jelöltek meg válaszaikban. A kérdezést elrontottam arra vonatkozólag, hogy kihagytam azt a logikus ugrást, hogy az említett életkorban a megkérdezettek ismerték-e már ezeknek a szavaknak a jelentését, ám egyes alanyok kiemelték ezt a

részletet maguktól is. Ugyanannyian jelentették, hogy ekkor már ismerték is a szavak mögött álló tartalmat, mint akik arról számolnak be, hogy nem tudták, vagy csak egy általános szitokszóként értelmezték.

*„A buzit persze szitokszóként használtuk, azt kell mondjam, hogy én is az általános isiben, teljesen ettől független dolgokra. Tehát bármiről is volt szó, azt mondtuk, hogy hülye buzi. Még akkor is, ha mondjuk sárga kabát volt rajta, és az nekünk nem tetszett.*

*A leszbikus szót ugyanekkor, de érdekes módon mondjuk konkrétan leszbikus nőkre használtuk, mondjuk nem biztos hogy szitokszóként, csak egyszerűen nem értettük, hogy mi ez. Akkor még én sem. Volt az isiben egy leszbikus lány, [...] és rá használtuk konkrétan, tehát így azt gondolom, hogy tudtuk mit jelent a szó. Még a buzi szó, ezzel ellentétben lehet, hogy nem volt számunkra egyértelmű.” (Andi, 30)*

#### II. 4. 1. 3. Volt szó a családban homoszexualitásról a coming out előtt?

Az interjúk több mint felére az volt jellemző, hogy az alany emlékei szerint a családjában nem került szóba a homoszexualitás témája (gyerekkorra vonatkozott a kérdés, és értelemszerűen még azelőttre, hogy az alany önmaga előbújt volna a családban). Ebből három esetben a szülők érzékelték, hogy a gyermeküket foglalkoztatja a kérdéskör, ám nem szolgáltattak nekik információkat.

*„Nem, abszolút nem. Annyira, mint ahogy mondtam még a szavakat sem ismertem. Szerintem ez annyira nem volt releváns téma a családomban, amíg én nem out-oltam hogy ez szóba se került. Arra emlékszem még, hogy amikor a szüleim megtudták, hogy nekem tetszik a t. A. T. u. zenekar [amelynek két énekese a nyilvánosság előtt leszbikusnak vallotta magát], akkor nagyon ellenezték, hogy „nem, azt nem lehet, azt nem hallgathatja!” Tehát teljes hírzárlat volt ezen a téren a családban.” (Adrienn, 24)*

Abban a három esetben, ahol a családi körben szó esett róla, nem fordultak elő homofób véleménynek. Egy személy éppen ennek ellenkezőjéről mesélt nekem:

*„Arra emlékszem, egészen kis gyerekkoromban, talán még általános iskola előtt, vagy általános iskola legelején, hogy egyszer én tettem valami homofób megjegyzést, valami híres embert lebuzítottam, vagy mondtam, hogy „ez egy hülye buzi” és erre édesapám kifejezetten ilyen morcosan reagált, hogy „Ejnye, hát fiam,*

*miért mondasz ilyet. Egyrészt attól, hogyha az is, attól még ez egy” - azt hiszem ez egy valamilyen zenész volt, - hogy „attól még a zenéjét lehet szeretni. Meg egyébként is, mi van akkor, ha valaki buzi.” És, tehát, érdekes volt, akkor így el is szégyelltem magam kisgyerekként ugye, hogy hát ez biztos csúnya dolog, csak hát hallottam nyilván iskolatársaimtól vagy valakitől és kipróbáltam én is, hogy akkor erre mi a reakció. Tehát, hogy kifejezetten ugyanaz az édesapám, aki később az én melegségemre nem a legpozitívabban tudott reagálni, kisgyerekként ilyen üzenettel jött, hogy ezzel nem kell piszkálni senkit.” (Bence, 32)*

Az alanyok nagy része (kilencen) arról számoltak be, hogy már iskolás koruktól kezdve tudták magukról, hogy szexuális orientációjuk különbözik a többségétől. A kilencből öten olyan korai időpontokat adtak meg, amelyek az általános iskola felső tagozatára tehetőek (11-től 14 éves korig). Négyen középiskola alatt, még négyen pedig fiatal felnőttkorukban (25-26 év) szembesültek az érzéseikkel.

*„Én úgy tudtam meg, hogy leszbikus vagyok, hogy néztem a t.A.T.u.-nak az 'All the things she said' videoklipjét a tévében. És megláttam, hogy az két lány [akik csókolóztak a videoklipben- ER] volt, azt gondoltam, 'rosszul láttam, meg kell nézni még egyszer, az biztos nem két lány volt. De tényleg két lány, nézzük meg, hogy mi ez'. Tényleg nem ismertem még a szót sem. Úgyhogy konkrétan azt kellett beírnom a netre, hogy 'girls kissing girls' és kijött szerencsémre egy olyan típusú honlap, amit fiatal lányoknak találtak ki, hogy amikor rájönnek, ne feltétlenül csak ilyen buzizó jellegű dolgokat találjanak a neten. És akkor én innen ismertem meg a leszbikus szót. Szóval ja, lehettem olyan 13 körül.” (Adrienn, 24)*

Az alanyok coming out-jára szüleiknek és barátaiknak reakciója széles spektrumot ölel fel. (A „pokolra fogsz jutni”-tól a „nem azért szültelek, hogy buzi legyél”-en és a „mit rontottunk el?”-en át egészen a „az a fontos, hogy boldog legyél... de ne mondd el senkinek!”- ig.<sup>19</sup>) Általánosan elmondható, hogy a baráti körök a legtöbb esetben elfogadóak voltak (ám itt is előfordult, hogy valaki megszakította a kapcsolatot az alannyal, miután megtudta).

Őt édesanya a következő címszavak mentén reagált: „a gyermekem vagy, szeretlek, nem számít, csak az számít, hogy boldog legyél”.

---

<sup>19</sup> Gábor, Adrienn és Eszter interjúból.

Egy könnyedebb hangulatú saját coming out-történetet így mesélt el az interjúalany:

*„Legelőször egy nagyon jó barátnőm tudta meg, hát, ilyen 22-23 éves lehettem körülbelül, és pont az első barátnőmmel szakítottunk, és felhívott engem ez a jó barátnőm, és kérdezte, hogy mi újság velem. Hát, mondom, így „Elvagyok, jól vagyok, de mégse”, és akkor kérdezi, hogy – és azt tudni kell egyébként, hogy mi, hogyha komoly témáról beszélgetünk, akkor magázódunk. És kérdezi tőlem, hogy „Na, mi baj van, picike? Csak nem szerelmi bánat?” Hát mondom, „De, végül is igen”. És kérdezi tőlem, vagy mondja nekem, hogy „De ha azt mondja nekem, hogy egy nő, akkor lemegyek hídba”. És mondtam neki, hogy „Hát, akkor kezdheti”. ”*  
(Bea, 37)

Ketten úgy vélik, vannak olyan színterei az életnek, ahol a melegséget általánosan elfogadóbban kezelik: az egyik ilyen általuk kiemelt terület a szépségipar, a másik a művészetekkel foglalkozó területek voltak.

#### II. 4. 1. 4. Iskola – személyes tapasztalatok

A saját iskolai élményekre vonatkozó részben arról kérdeztem az alanyokat, hogy tanórai kereteken kívül, kortárs-kapcsolataikban, illetve oktatási keretben (tanórákon, szexuális felvilágosítás keretében, tankönyvekben, stb.) felmerült-e a homoszexualitás témája. Míg az általános iskolában és a középiskolában töltött évek alatti időszakról többen számot adtak olyan esetekről, ahol diákok nemcsak hogy szitokszóként használták a „buzi” szót, de sok esetben piszkálták is társaikat ezzel, meleg témákról a tanárok összesen három esetben léptek be a diskurzusba. Az egyik esetről így nyilatkozott Ákos:

*„A középiskolában volt alattam egy évfolyammal egy fiú, aki nyíltan vállalta a melegségét. Róla gyakorlatilag mindenki tudta. Ő többször feljött, mint téma, és emiatt többször a tanárokkal is beszéltünk ezzel kapcsolatban. Ő kicsit megosztó személyiség volt, mert egy iskolai „Ki mit tud?”-on fellépett egy ilyen Lady Gaga táncsal, és ezáltal is úgymond ismertté is vált, kicsit ilyen botrányos személyiségként kezelték, és volt, hogy neki be is szóltak. [...]*  
*Hát volt mondjuk pár tanár, aki ezt lazán kezelte, hogy „persze, fellépett, meg hát csinálni kell a produkciót”, de viszont úgy érzem, hogy a tanáraink toleránsak voltak vele szemben, vagy akkor is, mikor ez a téma előjött. [...]De a tanáraink nem álltak ki igazán mellette. Azt éreztem, hogy a tanáraink is kicsit úgy félnek kiállni*

*mellette, mert azért mégis csak arról lenne szó, hogy egy meleg fiú mellett kiállsz, és ez azért nem magától értetődő dolog. Viszont tehát hogy önmagában azt nem hangsúlyozták ki annyira, hogy na, most „hogy a melegeknek is meg kell adni a tiszteletet, meg hogy ők is ugyanolyan emberek, mint mi”, hanem inkább emberileg védtek, tehát nem úgy, mint egy meleg embert, hanem azt mondták, hogy „de hát nem kell neki beszólni, meg nem kell vele rosszul bánni”, de azért, mert ember, és tehát inkább erre az irányra próbáltak fókuszálni. (Ákos, 19)*

Ákos szavaiból kifejeződik az is, hogy a kortárs fiatalok érdeklődőek voltak a melegség témája iránt, ugyanúgy, mint egy másik esetben:

*„Mindig velem kapcsolatban és inkább a szaftos részletekre voltak kíváncsiak. Annyira izgatta a fantáziájukat, hogy itt van egy élő húsvér meleg lány, hogy mindig kíváncsiak voltak a részletekre. „Mi van veled? Hogy megy a csajozás? Van barátnőd?” Jöttek folyamatosan az ilyen, de mindig a jó fej kérdések.” (Adrienn, 24)*

Ők ketten voltak azok, akik beszámoltak arról is, hogy az általános iskolai könyvekben találtak információkat a melegséget illetően: egy biológiakönyvben a beleegyezési korhatárra vonatkozóan,<sup>20</sup> egy másikban pedig arról, hogy a tinédzserkori homoszexuális vonzalmak csak átmenetiek, és majd elmúlnak.

A középiskolára áttérve Adrienn megemlítette, hogy Szapphó verseiről csupán az ő kérésére esett szó. Az egyetlen eset, ahol tanári kezdeményezés által előkerült a melegség, a következő volt:

*„Amikor tananyagban szó volt erről, ez egy német célnyelvű civilizáció óra volt, és ebben volt egy téma a családról, és ezen belül hát úgy kiveséztük gyakorlatilag ezt a család témát, hogy ugye van a klasszikus család, van a kevert család, egyedül nevelő szülők, és feljött a szivárványcsalád téma is, mint egy lehetőség, vagy mint egy alternatíva, hogy sok országban ez is megvan.” (Ákos, 19)*

Ákoson és Adriennen kívül (akik mindketten a legfiatalabb interjúalanyaim között voltak) mindenki más arról jelentett, hogy nem hallottak melegséggel kapcsolatosan még csak említések szintjén sem nyilatkozni tantestületi tagokat.

---

<sup>20</sup> egyébként az adat, amit közreadtak, hibás volt. – ER



*„A gimibe, ott volt egy olyan program nálunk a suliba, hogy DADA program. Én ilyen hatosztályos gimibe jártam, és akkor volt az, hogy egy rendőr bácsi jött és akkor riogatott minket a Drog, AIDS, Dohányzás, Alkohol; ennek a rövidítése volt ez a program, és... és hát, nem emlékszem rá konkrétan, de abba simán belefért, [hogy] riogatott azzal, hogy „ha buzik vagytok mind AIDS-ek lesztek”, mert körülbelül ezen a szinten folyt a társalgás. Ilyen iszonyú sokkoló videókat mutatott a heroinisták szép mindennapjairól, meg ilyesmi, tehát nagyon brutál volt. És ezen kívül lehet, hogy itt se esett erről szó, de ezen kívül, meg tanórai keretek között biztos nem... pedig még pszichológia faktra is jártam, és ott se. Magyarórán nyilván vettünk olyan költőket, akik mondjuk melegek voltak, ott se. Történelem órán se. Nagy Sándor meg ilyenek... semmi.” (Eszter, 33)*

Ahogy a Mészáros tanulmány által ismertetett fókuszcsoportban is előkerült ez a probléma, itt is találkozhatunk azzal, hogy vannak tanárok, akik talán nyitottak lennének a melegségről szóló diskurzusok kialakítására, de nem tudják, hogyan tegyék ezt:

*„Meg egyszer emlékszem kiírta egy volt tanárom a facebookjára, hogy – a magyar irodalom tanárom, hogy „hogyan magyarázzam a diákjaimnak, hogy felfogják azt, hogy meleg?” [...] Olyan volt, hogy voltak tanárok, akiről tudtuk, hogy buzi. De ezen kívül semmi.” (Gizi, 23)*

II. 4. 1. 5. Média – személyes tapasztalatok és egyéb információforrások  
Ugyanúgy, mint az előbbieken ismertetett iskolai tapasztalatoknál, számítottam arra, hogy az alanyok életkora itt is elkülönítő tényezőként lesz jelen arra vonatkozóan, milyen impulzusok érték őket melegség témában a médiából. A három legfiatalabb alanyunk potenciálisan nagyobb esélye volt arra, hogy több információhoz jussanak. Azonban kiderült, hogy az alanyok önmaguk melegként vagy lesbikusként való elfogadása is hatással volt médiafogyasztásukra: az a korosztály, akik 25 éves koruk tájékán kezdtek aktívan tájékozódni a melegségről, ideális esetben ugyanúgy rendelkeztek már az internet teremtette lehetőségekkel, mint a fiatalabb alanyok. Az idősebb, és a homoszexualitás témájára figyelő személyek a rendszerváltást körüli évekből emelnek ki filmeket (Síró Játék, Korai fagy) vagy sorozat-szereplőt (Bajor Imre által alakított Oli úr a Szomszédokban).

A híres személyek előbújásait, és annak médiabeli láthatóságát négy alany említette.

Több interjúalany, aki a felnőtt éveiben fedezte fel a szexualitását, arról számolt be, hogy ameddig nem érezte magára vonatkozóknak, addig nem figyelte aktívan, vagy nem vette észre a melegséggel kapcsolatos híreket vagy jeleket a világban.

Arra vonatkozóan, hogy milyen más forrásokból tájékozódtak a melegségről, a következő csoportokba lehetett sorolni a válaszokat: könyvtár, könyvek és szakirodalom; meleg helyekre (esetenként melegszerkezethez) járás és személyközi információszerzés; illetve egy referenciaszemély, aki úgymond 'bevezette' az alanyt a melegkörökbe, és/vagy információkat adott át neki LMBT témákról.

#### II. 4. 1. 6. Mit tartasz fontosnak megosztani a személyes történetedből az órán?

A személyes részletek mellett több közös motívum is visszaköszönt a válaszokból. A leggyakrabban említett az volt, amely kiemelte azt, hogy a melegségük nehézségekkel járt vagy jár. Ezt követték azok, akik hangsúlyozták, hogy a melegség nem választott, illetve azok, akik elmondták, hogy a hétköznapiakban természetesnek, átlagosan élik meg identitásukat. Többen törekednek arra, hogy egyensúlyban mutassák be a jó és rossz oldalát is a tapasztalataiknak.

#### II. 4. 1. 7. A mai fiataloknak mennyire mások a lehetőségei?

A legeggybehangzóbb válaszok azt emelték ki, hogy az internet segítségével az információ sokkal szabadabban áramlik. A médiában többször megjelennek LMBTQ témák (pozitív és negatív üzenetekkel egyaránt), és erősebb aktivista-jelenlét figyelhető meg Magyarországon. Három alany véleménye szerint bizonyos szempontból könnyebb is, ám egy időben nehezebb is a helyzete a mai fiataloknak. Könnyebb lehet azért, mert egyre több nyíltan meleg híresebb személyiség látható, akik pozitív példaképekként is szolgálhatnak a fiatalok részére. Könnyebb lehet az előbújás, több meleg kör és esemény van, amelyek látogathatók. Nehezebb lehet abból az okból, hogy az ellentétes tartalmú üzenetek összezavarják a fiatalot, aki ezáltal sérülékenyebb; hogy az elérhető információk által meggyorsul az egyének coming out-ja, és „hamarabb kell felnőniük” (Facetoface). Az alanyok azt is kifejezik, hogy megjelentek olyan szélsőséges gondolatok és irányzatok, amelyek nem segítik az ön- és közösségi elfogadást; valamint az iskolai bullying-jelenség is előfordulhat.

Hermione (43) a következőképpen szemléli a politikai változásokat:

*„A mi időnkhez képest politizálódott ez a téma, bizonyos politikai irányvonalak bizonyos attitűdökkel kapcsolódnak össze egy csomó ember számára az LGBTQ témát illetően, és azt gondolom, hogy a politikai ideológiáknak a nyomatása sokkal erősebb ma mint az én időmben. [...] Az ideológiákkal így csomagolva járnak bizonyos attitűdök, ha liberális vagy, akkor elvileg nyitottnak kell lenned az LGBTQ témák felé, ha meg konzervatív vagy, akkor elvileg elutasító vagy az LGBTQ témákat illetően. Na most ugye, ez... tudjuk, hogy ez nem feltétlenül van így, [...] [de] a fiataloknak a fejében ezek sokkal extrémebben jönnek át. [...] Így nehezebb, hogy nagyon sok homofób diskurzus is kereng, és ezek nagyon gyakran szólnak arról, hogy a csoportban ez a norma, és akkor azért nehezebb ezektől megszabadulni, mert [ha nem értesz egyet, akkor] azzal kizárod magad a csoportból akár.”*

Többen megemlítik, hogy a mai fiataloknak talán kevésbé kell azzal az érzéssel szembesülniük, hogy „egyedül vannak a világon”, ám az interjúalanyok fele felhívja arra a figyelmet, hogy Budapest – vidék viszonylatban nagyon nagy különbségek állnak fenn, és hogy a fővárosban sokkal több lehetőség áll egy LGBT fiatal rendelkezésére, mint máshol az országban. Egyes alanyok kifejezik, hogy sok tényező függvénye, milyen körülményei vannak egy mai érintett fiatalnak: családja, társadalmi helyzete, lakóhelye, az internethez való hozzájutásának esélye.

*„Az még szerintem továbbra is változatlan, hogy ezzel az identitással szembesülni anélkül, hogy a környezetben, hogy az otthonodban ne lenne egy nagy elfogadás, anélkül ez szerintem... tehát attól függetlenül is küzdelmes. Tehát, hogy az összes [dolog, amivel] 13-tól 18 éves korig az összes embernek meg kell küzdeni, ami ez, ahogy ez [a melegség] megfejezi az egészet, az szerintem tud nagyon nehéz lenni.”*  
(Gábor, 26)

## II. 4. 2. Az interjúkérdésekre adott válaszok ismertetése: szakmai rész

### II. 4. 2. 1. Mi volt a motivációd, hogy önkéntes legyél az MM programban?

Erre a kérdésre sokszínű válaszok érkeztek. Az interjúalanyok fele beszámolt arról a készítéséről, hogy „szeretne valamit tenni”:

- a meleg fiatalokért;

- az oktatásban az előítéletek ellen;
- a társadalom fejlődéséért;
- jogi egyenlőségért;
- a láthatóság növeléséért.

Hárman kiemelték, hogy a saját fiatalkorukban tapasztalt hiányok inspirálták őket arra, hogy önkéntesnek jelentkezzenek. Egyénileg az önkifejezés, a közösségi élmény, a több meleg ember megismerése és az a vágy, hogy a közösség hasznos tagjává váljon ösztönzött egyeseket. Ketten említették, hogy alkalmasnak érezték magukat ilyen munkára, és sokan voltak, akik más melegaktivizmus végzése mellett határoztak a képzésbe jelentkezés mellett.

#### II. 4. 2. 2. A program legfőbb céljai

Az önkéntesek elmondásai alapján, aszerint csoportosítva, hányan említették az adott célt:

Ismeretterjesztés, információátadás	6 db
Iskolai bullying csökkentése („ne bántsunk senkit, akármiben különbözik”)	5 db
Elfogadás	5 db
Sztereotípiák, előítéletek leépítés	4 db
„A melegek ugyanolyan emberek” üzenet átadása	4 db
Szóba kerüljön a melegség témája	4 db
Biztonságos környezet meleg diákoknak	3 db
A láthatóság növelése	3 db
Érzékenyítés	2 db

*„Én azt mondanám, hogy megmutatni, hogy a meleg emberek is ugyanolyanok mint bárki más. Feloldani a sztereotípiákat, előítéleteket, már amennyire ez lehetséges. És valós válaszokat adni a fiatalokban felmerülő kérdésekre, nem egy rózsaszín képet festve a dologról, hanem a realitást [bemutatva].” (Facetoface, 30)*

## II. 4. 2. 3. Hol van a magánügy és közügy határa?

Az önkéntesek fele a következőképpen válaszolt: ameddig az LMBTQ közösség, mint a társadalomban megjelenő kisebbség nem rendelkezik azonos jogokkal, tagjai diszkrimináció áldozatai lesznek vagy potenciálisan azzá válhatnak, addig a melegség közügy.

*„Én azt se szeretném látni az utcán, hogy két lány, két fiú, vagy egy lány egy fiúval, tehát semmilyen formációban nem szeretném azt látni, hogy 'másszák egymást' az utcán, és egymás szájában vannak már öt perce. Az szerintem már a hálószobába való, de az, hogy valaki kézen fogva sétál, vagy nyom egy csókot a másik szájára, ez még teljesen a közügy része. A közügybe minden beletartozik, ami nem explicit a szex része. Tehát innentől kezdve akkor a gyerek, a szeretet kimutatása, a házasság, ez mind, mind a közügy része. És emiatt nem lehet azt mondani, hogy ez [a homoszexualitás] maradjon a 4 fal között, mert a szexualitás az a lehető legkisebb része egy párkapcsolatnak, ami valóban a 4 fal közé való, de ezen kívül mindent meg lehet tenni az utcán, innentől kezdve a közügy része.” (Adrienn, 24)*

Hermione kifejezi azt, hogy ez az elkülönítés eleve problémás, mert elnyomó rendszerek (avagy esetünkben a heteronormativitás) fenntartására irányul, párhuzamba hozva példaként a családon belüli erőszakot, amelynél szintén felmerül érvként, hogy a családban történő események „magánügyek”, ezzel gátolva azt, hogy egy bántalmazó kapcsolat kitudódjon vagy, hogy a bántalmazottak külső segítséget kaphassanak.

## II. 4. 2. 4. A programra érkező reakciók a diákok és tanárok részéről

Ahogy az egyik alany is megfogalmazta, a reakciók nagyon széles skálán mozognak, mind a tanárok, mind a diákok részéről.

A legpozitívabb példákat Ágnes (38) az „álomóra álomdiákokkal” jelzővel illette.

- *„Ez az álomóra álomdiákokkal, ez alatt mit értsünk, ez hogy néz ki?*
- *Hát, talán ez azért egy kicsit olyan megtévesztő, mert nem jelenti azt, hogy ez a legjobb óra, ami a legjobban sikerült óra. Hát talán itt inkább az, hogy meg tudjuk valósítani azt, amit- azt az óratervet, amit elképzeltünk, illetve hogy a diákok kérdeznek, véleményük van, hozzászólnak.”*

Érkezik olyan visszajelzés is, hogy „jó volt, hogy itt voltatok” (Gábor), mind diákok, mind tanárok részéről. Ákos szerint több esetben előfordult, hogy a diákok csak tudatlanok és tájékozatlanok a melegség témáiban, nem pedig homofóbok, sőt, nyitottak arra, hogy információkhoz jussanak. Arra is volt példa, Gizi elmondása alapján, hogy órán belüli interakciók folynak, ami alatt a kevésbé elfogadó diákokat helyre igazítják az elfogadóbbak. Röhögcséléstől (Andi) kezdve olyan gyermeki reakciók is megtörténtek, hogy egy fiatalabb korosztályú diák-csoportban az óra során általános párkapcsolati kérdéseket tettek fel az órátartóknak, amelyeknek már nem a melegség témáján belül merültek fel (Hermione). Bea elmesélte, hogy egy osztályban egy kisebb lánycsoport kifejezte, hogy ők meleg barátokat szeretnének maguknak, mert ők „milyen aranyosak és érzékenyek”. Bence megemlíti, hogy találkozott olyan reakcióval: „ide miért jönnek? Itt mindenki teljesen elfogadó.”

Az önkéntesek sikernek tekintik azt a többször megesett helyzetet is, ha az óra után ott maradnak páran még kérdezgetni vagy beszélgetni.

A diákok részéről való teljes elutasítás kifejeződhet ’buzizásban’ (Imre), de előfordul az is, hogy az órátartókra tesznek személyeskedő, bántó megjegyzéseket. (Egy ilyen esetet bemutatva az alany hozzátette, hogy az óra után egy tanár odament hozzájuk bocsánatot kérni a gyerekek viselkedése miatt.) A legszélsőségesebb eseteket a következőképpen jellemzik:

*„Órát tartunk, [...] és ez a srác [azt mondja,] hogy „Meg kéne ölni a meleget”. És akkor így nézek rá. Csak ösztönösen jött – azt mondják hogy 90 százalékban bejöhett volna ez, de most 10 százalék volt, és nem jött be – hogy „Engem is meg kéne ölni?” És akkor a srác így...[tágra nyílt szemekkel, némán bólogat]. Hát most ezzel mit kezdjél.” (Zsolt, 44)*

*„Kaptunk olyat, hogy föl kéne minket akasztani, meg ki kéne minket nyírni, - tehát ilyenek mondhatom azt, hogy két percenként előjöttek, és ilyen környezetben nyugodtnak maradni, és elterelni úgy az órát, hogy annak jó vége legyen, az azért nehéz volt.” (Bea, 37)*

A tanári reakciókat három csoportba osztottam: támogatók (aktív órai részvétel (hozzászól az órához, de nem dominál, hagyja a diákokat is beszélni), pozitív visszajelzést ad),

semlegesek, és támadók (akik homofób véleményeket hangoztatnak, vagy megerősítik a diákok homofób véleményeit).

*„Volt, hogy a tanár előre mondta már, hogy van két meleg gyerek az osztályban, és együtt járnak. És a srác, így látszott rajta, hát így kiszúrtam. De rám se mert nézni, irult-pirult. Elég homofób osztály volt. Tarsoly, kopasz fej, bakancs. Nekünk is beszólogattak, a tanár melljük állt. Nagyon durva óra volt. Tanárral óra után elkezdtünk beszélgetni és „itt van egy meleg gyerek az osztályban, (egy!) de senki nem bántja. Igaz, hogy nem mert eljönni osztálykirándulásra...”, és így nézek, hogy hallja a tanár a szavait? Mi az hogy nem mert? Az év csúcspontja az osztálykirándulás, rég nem kell tanulni, és... és hogy nem mert elmenni, tehát mit tethettek vele, hogy nem mert? „Nem bántja senki”, persze, világos.” (Zsolt, 44)*

A következő esetek szintén az iskolai állapotokat illusztrálják. Az első az intézményen belüli tanár-diák kapcsolatban merült fel, a második a tantestületről szól.

*„Az osztályfőnök elmondta, hogy sajnós ő neki az óra közepén el kell majd mennie, de majd bejön helyette egy másik tanár, és ezt a diákoknak is megmondta. És akkor elkezdtünk egy olyan játékot, ilyen mozgós játék volt, és így mozogtak a diákok jobbra-balra, és eközben ment ki az a tanár, és jött be a másik. Azt észrevették azt hiszem a diákok, hogy kiment az első tanár, de azt nem, hogy bejött a másik. És fölmerült így az iskolai bullying, mint témakör és akkor megkérdeztük, hogy „Mit tennél, ha?” [ez történne nálatok], és én feldobtam, hogy hát „megoldás lehet-e az, hogy szólsz a tanároknak?” és erre azt mondta az egyik srác, hogy „fú, hát izé, ha ebbe az iskolába valakit így **basztatnának** a melegsége miatt (mert ezzel a szóval mondta), akkor a tanárok azok rohadtul nem sietnének a segítségére, sőt még ők is beszállnának”. És mindezt úgy [mondta], hogy nem tudta, hogy ott van jelen egy tanár aki... Rápillantottam arra a tanárra, rendesen lefagyott az arca.” (Hermione, 43)*

*„Elhangzott az egyik tanárnőtől az a mondat, hogy hát ha ebben az iskolában egy tanárról kiderülne, hogy nem heteroszexuális, hát az nagyon durva lenne, és nagyon nem tudnák elfogadni a kollégák. Miközben én meg tudtam, hogy aki meghívott minket, az pont ilyen helyzetben van, csak rejtőzködik.” (Hermione, 43)*

A már említett „visszajelző” vagy „értékelő kérdőív” egy olyan nyomtatvány, amelyet az MM órák végén a programon részt vett személyekkel töltenek ki az órátartók. A kérdőív tizedik kérdése tulajdonképpen ugyanazt az attitűdváltozást kísérli meg mérni, amelyet az elméleti részben említett Lányi-féle kutatás tett, és a hallgatók az óráról és a foglalkozást tartókról alkotott impresszióin kívül arra is rákérdez, hogy a kitöltő ismert-e korábbi melegeket. Úgy gondolom, érdekes lenne egyszer összegezni és feldolgozni az eddig érkezett válaszokat, azonban ennek a dolgozatnak a keretében én erre nem kerítettem sort.

#### II. 4. 2. 5. Bence

Bence nevű alanyom története speciális figyelmet igényel dolgozatom szempontjából. A 32 éves férfi öt évig dolgozott nyelvtanárként egy erősen vallásos iskolában. Miután itt felmondott, úgy döntött, hogy a Facebook nevű népszerű közösségi oldalon megosztja melegségét, remélve, hogy ezzel elgondolkodtatja a sok fiatalt, akikkel korábbi munkája során kapcsolatba került.

*„-Ez igen komoly érdeklődést váltott ki... nyilván ez egy nagy durranás volt a diákok számára, és hát akkor sok diákkal sokat, tehát ilyen Facebook-os chatelések formájában beszélgettünk az én melegségemről, meg úgy általában a melegségről, de voltak olyan diákok, akikkel személyesen is beszélgettem erről. [...] Tehát 2 hétig el voltam árasztva levelekkel és elkezdtem mindegyiket megválaszolni, meg volt tinédzser, akivel órákon át chateltem és szántam rá időt és energiát. [...] -És milyen reakciókat kaptál ezektől a diákoktól?  
-Heves reakciókat, nagyon sok nagyon pozitív [volt], nagyon támogatott... tehát sokan meglepődtek, viszonylag kevesen voltak, akik sejtették rólam, vagy esetleg tudták valahonnan. A nagy többség az meglepődött, és... [...] a döntő többség az nagyon pozitívan reagált, meg kíváncsiak voltak, tehát érdeklődtek, kérdeztek, sok mindent kérdeztek. Voltak nyilván nagyon negatív reakciók is sokkal kevesebben, [...] de tehát olyan példa is volt, hogy egy alapvetően első reakcióként elég elutasító diákkal így néhány beszélgetés alatt eljutottunk oda, hogy egészen átformálódott a véleménye ennek kapcsán, tehát nyilván elkezdett gondolkozni, hogy hogy is van ez.”*

Bence kifejezte a meglepetését annak kapcsán, hogy pár órás beszélgetés és odafigyelés a fiatalokra mennyire gondolkodáskereső és véleményalakító hatással van.



*„Az tudott nagyon megérinteni, amikor láttam, hogy diákok mennyire átérzik, amikor arról meséltem nekik, hogy én mennyire magányos voltam tizenévesen. Hogy mennyire azt hittem, hogy egyedül fogom leélni az életem, akkor több diákon láttam, hogy [ez] megérintette őket. Óriási empátiával rendelkeznek a gyerekek. Álmodni nem mertem, hogy ennyire gyökeres változás ilyen hamar be tud következni. Arra készültem, hogy rászánok több órát egy diákkal történő beszélgetésre, ha más nem maga a tény, hogy én odafigyelek rá, hogy én meghallgatom az elutasító véleményét, meghallgatom és igyekszem nem negatívan reagálni rá, biztos voltam benne, hogy ennek valami pozitív vonzata lesz. De arra azért nem számítottam, hogy egy adott beszélgetés eleje és vége között akkora különbség tud lenni.”*

Az interjú során Bence azt is megemlíti, hogy coming out-ja után több volt diákja szintén előbújt neki Facebookon, és örömeiket fejezték ki amiatt, hogy egy tanár nyíltan vállalja melegségét.

A tanárok, kollégáinak reakciója kapcsán így nyilatkozott az interjúalany:

*„Azok között volt a legtöbb negatív. Sok olyan korábbi kollegám van, aki minden bizonnyal olvasta ezeket a posztjaimat, vagy akihez minden bizonnyal eljutott ez az információ, hogy én meleg vagyok és nem beszélünk róla. Illetve hallottam vissza másoktól, hogy volt kollegáim hogy reagáltak az én előbújásomra, de azt nem nekem mondták, hanem más kollegáktól vagy esetleg diákoktól hallottam vissza, hogy ki hogy reagált. Igazából a legjellemzőbb ez volt. Én egy kicsit meglepődtem, hogy ennyire kevés reakció volt. [...] én **egy kicsit azt érzem, hogy nem tudnak ezzel mit kezdeni vagy nem akarnak.**”<sup>21</sup>*

Még iskolában dolgozó korára visszanézve Bence beszámolt olyan alkalmakról is, amikor három különböző meleg diákkal találkozott, akik (nem minden esetben tudva az ő szexuális orientációjáról) előbújtak neki. Az egyik jelenet a következőképpen alakult:

*„Volt egy ilyen iskolai megemlékezés, egy ilyen holokauszt-émléknep, ahol legnagyobb megdöbbenésemre, a megemlékezés szövegében, amit az egyik tanár kollega segített összeállítani a diákoknak, elhangzott az, hogy „Na a holokauszt*

---

<sup>21</sup> A kiemelést én végeztem. - ER

zsidó, roma és meleg áldozatai.” És akkor én ezen teljesen, teljesen elámultam, hogy hát ilyen is van, hogy a holokauszt meleg áldozatairól egy iskolai megemlékezésen szó esik. Ennyi [szó], több nem, de én ezt fantasztikus nagy dolognak éreztem, főleg az előző munkahelyemen uralkodó légkörhöz képest [itt a vallásos iskolára utalt- ER]. És én a DÖK-elnök diákkal, egy lánnyal kezdtem el beszélgetni ez után a megemlékezés után. Kíváncsi voltam, hogy ezt ki készítette ezt a megemlékezés-szöveget. [...] Én konkrétan nem is hoztam fel a melegséget ebben a beszélgetésben, hanem ez a lány kezdte el azt fejtegetni, hogy „igen, igen ebben az iskolában is mennyire probléma a cigány-kérdés, vannak cigány tanulók is néhányan és nagyon sok a cigány-ellenes megnyilvánulás, de hogy azzal azért még valamennyire foglalkoznak a tanárok, mert hogy az látványosabb is, meg mert az téma, de hogy van más is, amivel nem foglalkoznak. Hogy bizony meleg diákok is vannak az iskolában, velük nem törődik senki, pedig őket is piszkálják” - mondta nekem ez a lány. Akkor én megemléltettem neki a Melegség és megismerés programot, meg honlap címet ajánlottam neki, de még mindig úgy, hogy saját melegségemről nem beszélve. Egy nappal később ez a lány a meleg fiúval beállított hozzám valamelyik szünetben az iskolában, hogy ezt a fiút szeretne beszélgetni velem, mert őt érdekelné a Melegség és megismerés program. [...] Egészen megmosolyogtató szituáció volt, hogy csöngetés előtt két perccel egyik lábáról a másikra állva kicsit tördelve a kezét [a fiú] kinyögi, hogy „hát engem érdekelne ez a program, mert hát hogy hát engem is érint, mert hogy én is meleg vagyok”. Utána megbeszéltük, hogy akkor lehet, hogy erről hosszabban is érdemes beszélgetnünk és abban a hosszabb beszélgetésben én is elmondtam neki [a melegségemet], mert én azt gondoltam hogy így fair. Mert nyilván ha ő megosztja velem az ő melegségét akkor olyan képmutatónak érezném magam, hogy játszom a megértő tanárurol, miközben több mint **valószínűleg azért osztotta meg velem, mert ő is sejtette rólam, hogy én is meleg lehetek**<sup>22</sup>. Azóta ez a fiú végzi a Melegség és megismerés programot, és azt a terve, hogy a saját sulijába visszamegy majd a programmal és arról beszél a diákoknak, hogy ő abban az iskolában hogy élte meg melegként és azt gondolom, hogy ez is egy fantasztikus nagy dolog.”

Véleményem szerint ebből a részletből jól látszik, mennyire fontos, hogy az iskolai környezetben láthatóak, jelen legyenek az LGBTQ témák. A történetben szereplő ifjú

---

<sup>22</sup> A kiemelést ismét én végeztem. -ER

annak ellenére is nehezen vallja be melegségét, hogy valószínűsítheti magában, hogy egy olyan tanár, akinek információi vannak a melegségről, ezt meg is osztja a diákjaival, és esetleg ő maga is meleg lehet, elfogadóan fog viselkedni vele.

Bence is beszámolt arról, hogy ő, mint meleg tanár, nem egy 'egyedi jelenség'<sup>23</sup>, ám sok olyan kollégája van, aki fél előbújni az iskolában az ott élő előítéletek és az esetleges diszkrimináció (például állásvesztés) lehetősége miatt.

#### II. 4. 2. 6. Milyen nehézségekkel szembesül a program, illetve mit lehetne még javítani rajta, hogy jobban működjön?

A Melegség és megismerés program meghívásos alapon működik. Sok helyre nem jut be a program, a melegséget övező társadalmi előítéletek következtében, ahogyan a következő interjú-részlet is mutatja:

*„A középiskolás osztálytársaknak előbújtam. A fele pedagógusnak ment. Második alkalommal már célzottan vittem a prospektusokat. Egy [megyeszékhelyi] gimnáziumba jártam, van, aki ott tanít, van, aki máshol. „Van ez a program. Hívjatok meg minket!” Direktbe csak az osztályfőnökömhez mentem oda, [ő azt mondta] „Ne haragudj, Zsolt, nem. Elhiszem, hogy neked nagyon rossz érzés volt itt a középiskolában, rossz érzés volt meg minden, de hát azért ne befolyásoljuk a fiatalokat.” „De hát – mondom - vannak köztük melegék.” „Nem baj, de nem, nem. A többieket.” Mintha csak... könyörgöm, megint ott tartunk, hogy fertőzéssel vagy rábeszéléssel terjed [a homoszexualitás], ezek ősi tévhitek. És akkor hiába bújok elő, hiába ismer engem, ismeri az anyámat, mert kollégák voltak, barátnők voltak... mindent fölülír az, hogy akkor én most átkerültem a buzi kategóriába és a buzik gonosz módon terjesztik a hitet... nem is hitet, hanem nem tudom, ragályt.” (Zsolt, 44)*

Az önkéntesek úgy érzik, sokkal több meghívás ellátására lenne elég energia, iskolákból vagy egyéb helyekről (pedagógusképzés, stb.) egyaránt. Nem csupán Budapesten, de vidéken is szeretnének tevékenykedni: erre volt már példa, ám a legtöbb meghívás budapesti. Nagyobb marketingre, illetve anyagi támogatásra is szükség lenne. Többen egyetértettek abban, hogy érdekesebb lenne foglalkozás-sorozatot tartani, nem csak egy alkalmat. Négyen említették (hogy tervszerűen felmerült már a tagok között, hogy)

---

<sup>23</sup> ahogyan az elméleti részben ismertetett Mészáros-tanulmányból is kiderült

célszerű lenne különböző stratégiákat és képzéseket kialakítani az elfogadás bizonyos szintjeire, és kidolgozni a jelenlegi mellé egy olyat, amely a nagyon szélsőségesen homofób környezetekre specializált.

## II. 4. 3. Az interjúelemzés során felmerülő egyéb dimenziók

Melegség és láthatóság témakörökben az interjúk során három olyan dimenzió rajzolódott ki, amelyekre nem kérdeztem rá konkrétan.

### II. 4. 3. 1. Vallás

A vallás és a vallásos emberek témaköre leggyakrabban az interjúalanyok személyes történetében fordult elő, abban a részben, ahol a coming out-jukról beszéltek. Többen kifejezték arra irányuló aggodalmukat, hogy egyes vallásos ismerőseik/családtagjaik nehezebben fogadnák majd el melegségüket. Nem jelenthetem ki azonban, hogy ez valóban egy jelen lévő trend lenne: egyes esetekben az előzetes preconcepció bebizonyosodott, másoknál megcáfolta őket az élet. Nem csak egy alanyom utalt rá, hogy élete valamely szakaszában vallásos volt, ám egyikük említette, hogy a vallás még mindig komoly szerepet tölt be az életében. Ő így mesél a melegség és a vallásosság kapcsolatáról:

*„Sokan, akik vallásosak, és utána rájönnek, hogy mondjuk ők is LMBT személyek, utána ők is eltávolodnak a vallástól, mert úgy érzik, hogy az ilyen egyházi közösségek kirekesztik őket, nem fogadják el őket. [...] [Én] úgy érzem, hogy úgy tudom összeegyeztetni ezt a két dolgot, hogy nagyon sok párhuzamot látok a melegségem és a vallásosságom között. Egyrészt azért, mert én ott a kis városomban [ahol felnőttem], mi ott katolikusok kisebbségben vagyunk, az inkább egy protestáns vidék. [...] Illetve például a középiskolámban az osztályomban én voltam az egyetlen vallásos. És sokszor emiatt is kisebbségben éreztem magamat, és sokszor azt éreztem, hogy nem egyértelmű az, hogy ezt én felvállaljam, hogy vallásos vagyok, sokszor sokkal kényelmesebb lett volna azt mondani, hogy „nem, én nem vagyok vallásos”. És a melegséggel ugyanez a helyzet, hogy azt is fel kell vállalni, amiatt is kisebbségben érzem magamat, és éreztem a kettő között a párhuzamot. Illetve most, hogy elkezdtem ilyen meleg körökbe járni Budapesten, és itt ugyanaz az érzésem meleg körökben, mint ott nálam az egyházi közösségben, hogy megvan az a bizonyos közösségi élmény, hogy együtt megyünk egy cél felé, hogy van valami, ami összeköti minket. És úgymond ezeknek a közösségeknek a működése is hasonló,*

*hogy sokszor önkéntes alapon megy, hogy baráti alapon, hogy szolidaritásból, hogy segíteni akarunk a másikon, és ezért úgy érzem, hogy ez a két dolog nagyon közel áll egymáshoz. Illetve még azt gondolom, hogy Istennek... hogy Isten végül is nekem – most nem mondom azt, hogy küldetést adott, mert lehet, hogy egy kicsit erős szó, vagy- de adott egyfajta feladatot nekem azzal, hogy úgymond melegnek teremtett engem, mert ha nem teremtett volna melegnek, akkor... én homofób lennék. Mert akkor azt gondolnám a melegségről, amit az egyház állít. Akkor azzal értenék egyet. És ezzel, hogy én meleg vagyok, ezzel én nagyon sokat kaptam. És szerintem ez egy adomány, vagyis szerintem ez egy kegyelem, szóval, mert így – hogy is mondjam, így nagyobb érzékenységgel látom ezeket a problémákat, amik adódnak.” (Ákos, 19)*

#### II. 4. 3. 2. Vidék

Több önkéntes kifejezi, hogy a vidéki melegnek élete mennyivel nehezebb, mint a fővárosban élőké. A Magyarország más területein élő LMBT személyeknek jóval kevesebb lehetőségük van ismerkedni, szórakozni, szervezeti szinten aktivistáskodni; illetve előítéletesebb a környezet, a kis közösségekben jobban terjednek az információk. Nem véletlen az sem, hogy a megkérdezett alanyaim nagy része maga is fővároson kívüli településekről származik, és élete egy pontján Budapestre költözött. Ahogyan minden fejlesztés szempontjából, az LMBTQ ügyekkel kapcsolatban is szükség lenne több vidéket célzó stratégiákra és intézkedésekre.

#### II. 4. 3. 3. Külföld

Az interjúk során a külföld említése mindenhol pozitív konnotációval, az elfogadóbb országokban történő gyakorlatok emlegetésével zajlott.

*„Aszterdamban [...] [a kinn élő rokonok baráti körében van] egy meleg férfi, aki a párjával együtt három fogadott gyereket nevel. Ott az egész családdal beszélgettem, sokat a gyerekekkel is, és amikor megkérdezek egy 16 éves kamasz fiút, hogy:*

*„Na és suliban nincs-e ebből gond?”*

*„Miből?”*

*„Hát, hogy a szüleid...?”*

*„Mi van a szüleimmel?”*

*„Nem cikiznek miattuk?”*

*„Nem, tök jó fejek, meg jó munkájuk van, meg szép ház, mivel [cikiznének]?”*

*És akkor így rám néz, „Ja, hogy azzal, hogy melegek? Tehát te honnan jöttél, mit is mondtál?”*

*Tehát ez az őszinte döbbenet, hogy „ez téma?” Fantasztikus, fantasztikus volt ezt látni, hogy és azt gondolom, [...] [hogy] majd akkor, amikor az azonos nemű szülők által nevelt gyerek nem érti a kérdést, hogy mi lenne ebből a probléma, majd akkor nem lesz ezzel tényleg tennivaló.” (Bence, 32)*

Két alany, aki a múltban vagy jelenleg is dolgozott/dolgozik külföldön, megjegyzi, hogy a nyelvi különbségek miatt sokszor nem is adatik meg az az identitás rejtegetésére lehetőséget adó módszer, ami magyar nyelven kis odafigyeléssel kivitelezhető; így nem lehetne például a párjukról „semleges nemben” beszélni. Van olyan alany, aki szerint az LMBTQ személyek aktivitása is messze elmarad külföldi társaikhoz képest.

*„Németországban teljesen más, ott a mesekönyvektől elkezdve, ahol az azonos nemű kiskacsákról meg sárgarépákról van szó. Ott máshogy kezelik ezeket a dolgokat. Nekem Németországban is vannak ismerőseim, főleg így a meleg apa közös sorsunk révén. Ott például szerveznek minden évben két találkozót is meleg apáknak, és voltam több ilyen találkozón is. Teljesen másként zajlik ez.” (Imre, 45)*

#### II. 4. 3. 4. A szexualitás tabusításával együtt járó hallgatás

Habár a homoszexualitás témája a Melegség és megismerés program óráin legnagyobb részben az LMBT identitásúak kisebbségi társadalmi helyzetével és ezek vetületeivel foglalkozik, természetesen nem zárható ki a diskurzusból a téma szexualitás része sem. Az interjúk háromnegyedében érintődik a téma az oktatással kapcsolatosan, és egy nagy mulasztásnak érzem saját részemről, hogy az interjúterv szerkesztésénél vagy az elméleti kutatás alatt nem involváltam ezt a változót. Alapvetően úgy gondolom, hogy a szexualitás kérdéskörét a magyar társadalomban egy bizonyos ál-prüderia övezi, amelynek arra is kihatása van, hogy a homoszexualitás egyébként nem elsősorban szexualitás-alapú diskurzusait 'hálószo-ba-titoknak' bélyegezve elfojtsa. Ezzel egyidőben a mai napig komoly hiány mutatkozik a magyar oktatás területén mind szexuális és ehhez kötődően egészségügyi felvilágosítás, mind szexuális, felnőtt és családi életre nevelés tekintetében is. Negyvenes éveikben járó alanyaim beszámoltak arról, hogy az ő iskolai pályafutásuk

idején egyáltalán nem volt szó a szexualitásról. Húsz év elteltével pedig közel hasonlóan vall egy önkéntes:

*„Meg nem a mi dolgunk, mi nem szexuális felvilágosítást végzünk, de nem igazán kapnak ilyen jellegű tájékoztatást a diákok.” (Facetoface, 31)*

Pedig, ahogyan több önkéntes is megemlíti:

*„Nyilván ez egy olyan téma, ami érdekes, minden olyan téma, ami a szexualitással összefügg, az érdekli a tinédzsereket.” (Bence, 32)*

## II. 5. Összegzés

*„Egy ilyen üzenetként a jövőnek szeretném azt kívánni, hogy mondjuk húsz év múlva ne kelljen ezekről a dolgokról szakdolgozatot írni. És ne legyen szükség mondjuk a pride-ra<sup>24</sup> sem olyan szempontból, hogy ne kelljen harcolni semmilyen jogokért. És ne kelljen elmenni ebből az országból, azért mert mondjuk megkérdőjelezzék a létezésednek a jogosultságát is. Szóval remélem, hogy egyszer ez így lesz.” (Andi, 30)*

A dolgozat írásának nem indultam neki nagy előfeltevésekkel: saját általános, középiskolás és egyetemi éveim azonban adtak egy tapasztalati alapot, amelynek segítségével megfogalmaztam a kutatási kérdéseket. Magyarországon az LMBT témák még szinte teljesen láthatatlanok az oktatás területén.

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA 2013b:2) a következő javaslatot teszi az LMBT személyek jogainak érvényesítésére az oktatási környezetben:

„Az uniós tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy az LMBT-fiatalok számára biztonságos, támogató, zaklatástól és kirekesztéstől mentes környezetet biztosítsanak. Ebbe beletartozik az LMBT-személyek megbélyegzése és marginalizálódása elleni fellépés és a sokszínűség támogatása. Az iskolákat arra kellene ösztönözni, hogy fogadjanak el zaklatás elleni stratégiákat. Az EU-tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a szexuális irányultságról, a nemi identitásról és a nemi meg nyilvánulásról szóló objektív felvilágosítás része legyen az iskolai tantervnek, hogy ezzel a személyzet és a diákok körében egyaránt ösztönözzék a tiszteletet és megértést, és felhívják a figyelmet az LMBT-személyek által tapasztalt problémákra.”

---

<sup>24</sup> A felvonulásra.

A magyar oktatási rendszerben az LMBT témák láthatóságának sokrétű hiánya arra ösztönözte a melegtársadalmat, hogy kitermeljen magából egy választ és egyben egy szükség-szülte megoldás-javaslatot, ami a Melegség és megismerés programban jött létre, és immár 14. éve működik.

A homoszexualitásról szóló diskurzusok jelen vannak társadalmunkban, a legegyszerűbb formájában szitokszóként vagy káromkodás formájában, és nincs olyan fiatal, aki ne szembesülne velük iskolás korára. Mivel a homoszexualitás nem terjed információátadással (sem), azonban a téma valós tényeinek megfelelő személyektől (vagyis: felnőtt, képzett szakemberektől) érkező tájékoztatása kevésbé megterhelhetővé teheti több érintett fiatal életét, és minden további nem érintettnek értékékként közvetítheti az elfogadást és a mások felé békésen fordulást, így nem lehet olyan reális érvet felhozni ellene, ami igazán megállná a helyét.

Hogy felmérhessük a valós helyzetet a mai magyar iskolákban és az oktatás minden területén, olyan kutatásokra lenne szükségünk, amelyek mérik a fent említett helyeken előforduló iskolai bullying-ot, és a homofóbia jelenlétét a diákok és a tantestület tagjai között egyaránt. A tananyagok és a tantervek átalakítása lenne egy következő megvalósítandó cél, illetve a megszerzett tudáskészlet és gyakorlatanyag pedagógusképzésbe való importálása. A folyamat minden bizonnyal hosszú, energia-, idő-, pénz- és munkaerő-költséges, azonban véleményem szerint a Melegség és megismerés program egy jó ugródeszkának bizonyulhatna hozzá.

Reményeim szerint dolgozatom segítségével szolgál arra, hogy az LMBT témák megváltoztatásra váró oktatásbeli láthatatlanságára, és a Melegség és megismerés program szükségességére rámutasson a mai magyar társadalomban.

### III. Felhasznált irodalom

**Coll-Planas, G. (coord.) (2011):** *Combating Homophobia. Local Policies for Equality on the grounds of Sexual Orientation and Gender Identity. A European White Paper.* Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Direcció Drets Civils. Elektronikusan elérhető verzió: <http://ahead-bcn.org/img/langform/LGBTmay2011eng.pdf> (lementve: 2013-10-29.)

**Council of Europe (2011):** *Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe.* France: Council of Europe Publishing. Elektronikusan elérhető verzió: [http://www.coe.int/t/Commissioner/Source/LGBT/LGBTStudy2011\\_en.pdf](http://www.coe.int/t/Commissioner/Source/LGBT/LGBTStudy2011_en.pdf)



A honlap üzemeltetője: Council of Europe (lementve: 2013-10-29.)

**D'Augelly, A. R. (2008):** A viktimizáció hatása a leszbikus, meleg és biszexuális fiatalok fejlődére. IN: *Pszichológia és feminizmus. Hogyan alakította át a pszichológia elméleteit, kutatási kérdéseit és módszereit a társadalminem-kutatás*. Kende Anna (szerk.) Budapest: L'Harmattan. 249-273.

**Dombos T.–Takács J. – Mészáros Gy.– P.Tóth T. (2012):** Don't Ask, Don't Tell, Don't Bother: Homophobia and the Heteronorm in Hungary. IN: Trappolin, L.–Gasparini, A.–Wintemute, R. (szerk.) *Confronting Homophobia in Europe. Social and Legal Perspectives*. Oxford: Hart Publishing. 79–105. Elektronikusan elérhető változat: [http://www.egyenlobanasmod.hu/tanulmanyok/en/Confronting\\_Homophobia\\_in\\_Europe-the\\_book.pdf](http://www.egyenlobanasmod.hu/tanulmanyok/en/Confronting_Homophobia_in_Europe-the_book.pdf) (lementve: 2013-10-29)

**Eszenyi, M. (2006):** „*Férfi a férfival, nő a nővel*”. *Homoszexualitás a történelemben, a társadalomban és a kultúrában*. Budapest: Corvina. 230.o.

**FRA – European Union Agency for Fundamental Rights (2013):** *EU LGBT survey. European Union lesbian gay bisexual and transgender survey. Results at a glance*. Elektronikusan elérhető verzió: [http://fra.europa.eu/sites/default/files/eu-lgbt-survey-results-at-a-glance\\_en.pdf](http://fra.europa.eu/sites/default/files/eu-lgbt-survey-results-at-a-glance_en.pdf) (lementve: 2013-10-29.)

**FRA – European Union Agency for Fundamental Rights (2013b):** *Az EU-ban és Horvátországban élő LMBT-személyek megkülönböztetéssel és gyűlöletbűncselekményekkel kapcsolatos tapasztalatai*. 2013. május. Elektronikusan elérhető: [http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2013\\_lgbt-survey-factsheet\\_hu.pdf](http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2013_lgbt-survey-factsheet_hu.pdf) (lementve: 2014-04-05)

**IOM (Institute of Medicine) (2011):** *The Health of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People: Building a Foundation for Better Understanding*. Washington, DC: The National Academies Press.

**Lányi, K. (2011):** Homofóbia főiskolások körében és egy előítéletesség csökkentő program hatásai. IN: Takács J. (szerk.) *Homofóbia Magyarországon*. Budapest: L'Harmattan. 165–174.o.

*Magyarország Alaptörvénye*. Magyar Közlöny, 55. szám. 2013. április 1. Elektronikusan elérhető verzió: <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK13055.pdf> (lementve: 2014-04-10)

**Márton, G. CS. (2013):** *Láthatatlan. Lehetetlen? Nemi identitás, szexuális orientáció és a magyar oktatáspolitiká*. [szemináriumi dolgozat], ELTE.

*Melegség és megismerés program*: <http://www.labrisz.hu/mm>  
A honlap üzemeltetője: Labrisz Leszbikus Egyesület (lementve: 2013-10-29.)

*Melegség és megismerés program*: <http://www.melegvagyok.hu/mm>  
A honlap üzemeltetője: Szimpozion Baráti Társaság Meleg, Leszbikus, Biszexuális és Transznemű Fiatalok Kulturális, Oktatási és Szabadidős Közhasznú Egyesülete. (lementve: 2013-10-29.)

**Mészáros, Gy. (2011):** Tanári szerepvállalás a homofóbia elleni küzdelemben: pedagógus hallgatók és LMBT emberek értelmezései. IN: Takács J. (szerk.) *Homofóbia Magyarországon*. Budapest: L'Harmattan. 175–188.o.

**Sándor, B. (szerk.) (2002):** *Már nem tabu. Kézikönyv a lesbikusokról, melegkről, biszexuálisokról és transzneműekről*. Budapest: Labrisz Lesbikus Egyesület.

**Solymár, I. (2002):** Forradalmi lépések. A Melegség és megismerés című programról. IN: *Fundamentum, az emberi jogok folyóirat* [időszaki kiadvány]: (szerk.): Halmai Gábor. Budapest. 2002/3-4. szám. 121-124. o. Elektronikusan elérhető: [http://epa.oszk.hu/02300/02334/00011/pdf/EPA02334\\_Fundamentum\\_2002\\_03-04\\_121-124.pdf](http://epa.oszk.hu/02300/02334/00011/pdf/EPA02334_Fundamentum_2002_03-04_121-124.pdf) (lementve: 2014-04-05)

**Takács, I. K. (2011):** A homofóbia nyomai a magyar közoktatásban – Egy szegedi vizsgálat tanulságai. IN: Takács J. (szerk.) *Homofóbia Magyarországon*. Budapest: L'Harmattan. 152-165.o.

**Takács, J. (2007):** *Az egyenlő bánásmód gyakorlatai: az LMBT-embereket érintő társadalmi megkülönböztetés felszámolásának keretei Magyarországon*. Budapest: Új Mandátum Kiadó. Elektronikusan elérhető verzió: <http://mek.oszk.hu/06600/06652/> (lementve: 2013-10-29.)

**Takács, J. (2006):** *Social Exclusion of Young Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender (LGBT) People in Europe*. Brussels: ILGA-Europe and IGLYO. Elektronikusan elérhető: <https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-948/ReportSocialExclusionIGLYOilga.pdf> (lementve: 2013-10-29.)

**UNESCO (2012):** *Review of Homophobic Bullying in Educational Institutions. Prepared for the International Consultation on Homophobic Bullying in Educational Institutions Rio de Janeiro, Brazil, 6-9 December 2011*. France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Elektronikusan elérhető verzió: [http://www.coe.int/t/dg4/lgbt/Source/UNrevhomophbullying12032012\\_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dg4/lgbt/Source/UNrevhomophbullying12032012_EN.pdf) (lementve: 2013-10-29)

**Virág, Zs. (2012):** *Melegség és megismerés program: A Labrisz Lesbikus Egyesület és a Szimpozium Egyesület közös projektje*. Elektronikusan elérhető: [http://egyenlobanasmod.hu/tamop/data/Szimpozium\\_Melegseg\\_es\\_Megismeres\\_program\\_2012nov15.pdf](http://egyenlobanasmod.hu/tamop/data/Szimpozium_Melegseg_es_Megismeres_program_2012nov15.pdf) A honlap üzemeltetője: Egyenlő Bánásmód Hatóság (lementve: 2013-10-29.)

**Warwick, I. - Chase, E. – Aggleton, P. – Sanders, S. (2004):** *Homophobia, Sexual Orientation and Schools: a Review and Implications for Action*. Department for Education and Skills. Elektronikusan elérhető: [http://www.egfl.org.uk/export/sites/egfl/categories/teaching/inclusion/equality/\\_docs/homophobia.pdf](http://www.egfl.org.uk/export/sites/egfl/categories/teaching/inclusion/equality/_docs/homophobia.pdf) (lementve: 2013-10-29).

**2009. évi XXIX. törvény** a bejegyzett élettársi kapcsolatáról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról. Elektronikusan elérhető:

## IV. Mellékletek

### IV.1. Glosszárium<sup>25</sup>:

Aszexuális – olyan szexuális orientációval rendelkező személy, aki nem érez szexuális vonzalmat, vagy vágyat arra, hogy szexuális partnerkapcsolatot teremtsen. Sok különböző formája és típusa létezik.

Biszexuális – olyan szexuális orientációval rendelkező személy, aki mindkét nem képviselői felé érez(het) vonzalmat.

(Iskolai) Bullying – olyan zaklatás/bántalmazás/megfélemlítés-i forma, amely egy individuum vagy csoport másik csoportra, vagy annak tagjára irányuló verbális és/vagy érzelmi és/vagy fizikai erőszak elkövetésével jár.

Coming out (előbújás) – a szexuális orientáció vagy a nemi identitás önkéntes bevallása, vagy nyilvánosság előtt vállalása, ami az érintett személy részéről történik.

Gender – 'társadalmi nem'. A biológiai nemtől eltérően egy olyan társadalmi konstrukció, amely szerepeket, elvárásokat és különböző viselkedésformákat társít a vélt, általában női vagy férfi nemhez való tartozás alapján.

Genderqueer – olyan személy, akinek a nemi identitása és kifejeződése nem illik bele a többségi társadalmilag által konstruált normába, tehát nem női/ferfi, hanem ettől eltérő; semleges, vagy ezek kombinált változata.

Heteronormativitás – a heteroszexualitás, mint egyetlen helyes szexuális orientáció normának tekintése társadalmi szinten, amely sokszor együtt jár a biológiai nem, a

---

<sup>25</sup> Egyes definíciók megalkotásához segítségképpen a <http://lgbcenter.ucdavis.edu/lgbt-education/lgbtqia-glossary> oldalt használtam. Elérhető: (2014. április 05.)

társadalmi nem, és a nemi szerepek összemosásával és természetesnek tekintésével. A homofóbia gyökerezhet ebben a szemléletben.

Homofóbia – eredetileg egy irracionális gyűlölet vagy félelem a homoszexuális személyektől leírására szolgált, azonban manapság általában bármiféle neheztelő, negatív érzések meglételére használjuk a homoszexualitással szemben. Személyes, intézményi és társadalmi szinten is előfordulhat, és előítéletek, diszkrimináció, zaklatás és gyűlöletbűncselekmények kiváltó oka lehet.

Homoszexuális – azonos nemű emberekhez vonzódó személy.

Interszexuális – olyan ember, aki születéskor mindkét nem elsődleges vagy másodlagos nemi jellegeivel (vagy ezek egy részével) rendelkezik, ám ezt esetenként orvosilag befolyásolják

Leszbikus – olyan nő, aki nőkhöz vonzódik.

Meleg – egyrészt azonos neműekhez vonzódó személyre utalhat, nemtől függetlenül, másrészt homoszexuális férfiakra vonatkozik.

Queer<sup>26</sup> – olyan szexuális orientáció, amelynek képviselői queer-ként identifikálják magukat. Ezek a személyek lehetnek meleg, leszbikus, biszexuális vagy transz érzelmekkel bíró individuálok, így a 'queer' utalhat egyfajta nem-heteroszexuális identitásra, azonban mindenkit magába foglalhat, aki valamiféleképpen a szociális normákon kívülinek érzi magát nemileg vagy szexuálisan.

Transz\*(-szexuális, vagy -nemű) – olyan ember, akinek biológiai neme nem azonos azzal, amelyik nemhez tartozónak érzi magát. A kifejezés arra is használható, hogy ha valakinek a nemi identitása vagy kifejeződése nem illik bele a férfi/női, vagy a társadalmilag elvárt szerepekbe.

---

<sup>26</sup>A következőkből kiindulva: <http://community.pflag.org/page.aspx?pid=952> Elérhető: (2014. április 05.)